Uitgave van J. P. HOMMES te Finsterwold.

Gedachten,

DOOR

WARRIOR.

Ten strijd tegen alles wat het mensch-zijn belet. De mensch behoort zich zelven.

GEDACHTEN.

GEDACHTEN.

Wij *zijn*, voor wij ons *bewust* zijn, te zijn. Wij hebben ons bestaan alleen te aanvaarden dat wij zijn, omdat wij zijn. Tenzij men aan het bestaan van zich zelven twijfelt. En zij, die dat beweerden, te twijfelen of zij wel in werkelijkheid bestonden, hun twijfel was slechts theorie — zij aten als zij honger hadden, en dronken voor den dorst.

Men neemt dus *iets* voor *vaststaand* aan, of moet aan *alles* twijfelen. Daar tusschen in is geen weg.

—

Krachtens de erkenning alleen »dat wij zijn« hebben wij recht op alles wat noodig is om ons *zijn* in stand te houden en op alles dus wat daarin ons van dienst kan zijn.

—

Ons geheele bestaan is alzoo, plat, prozaïsch gezegd, van af wij zuigeling waren tot dat wij grijsaard zijn geworden — één strijd om te zijn. Hiervan verschilt de mensch in niets met de plant en het dier. Een strijd om zich te handhaven is het kenmerk der gansch ons omringende natuur.

—

De zuigeling, onbewust nog dat hij is, zoekt, tast, grijpt en klemt zich vast aan het moederlichaam, dat hem voedt, om datgene wat hij noodig heeft, voor zich te verwerven. Bij niet vervulling van zijn wensch trapt, schreeuwt en slaat hij met zijn kleine vuisten dat het een aard heeft, zooals men dat noemt.

De plant, zij zoekt naar licht en water, voedsel en al wat verder voor haar bestaan onontbeerlijk is — en vindt wat zij zoekt, moet noodzakelijk vinden, of verkwijnt en sterft. Alle tegenstand moet overwonnen worden, dit is een onverbiddelijke eisch door het leven zelf gesteld.

Aan dien strijd nu zijn wij allen onderworpen. Wij strij-

den om te zijn tegen allen en alles — en alles strijdt ook weer tegen ons, eischen hun deel om te zijn weer van ons.

Deze ijzeren, niet te verbreken natuurwet, is een klap aan de ijdelheid van het meerendeel der menschen toegebracht. Het moge vele van onze idealen, onze fantasiën in het niet doen verzinken, 't is niet minder waar, dat de strijd voor den *ego*, het egoïsme, het 't is wat ons doet zijn en handhaaft.

—

Maar, is dan al wat ons drijft tot handelen, ons beweegt om dit of dat te doen of niet te doen, slechts egoïsme?

Is alles slechts, het geheele leven met al zijn liefde, strijd, idealen, fantasiën, ... is dat alles egoïsme?

De liefde der geslachten onderling — de liefde van de moeder tot haar kind — die van den waarlijk edelen, onbaatzuchtigen mensch tot zijn medenatuurgenooten is dat alles egoïsme?

Is er dan niets wat ons boven dat zelfzuchtig *ik*, den ego, kan verheffen?

Staat dan die zoo even genoemde liefde, gelijk aan de liefde van den vrek tot zijn geld, van den beul tot zijn slachtoffer, van den moordenaar tot zijn prooi?

Is er geen verschil tusschen dat alles? Neen — dat al spruit voort uit egoïsme, ... maar, zooveel maal als de liefde van de moeder tot het kind nuttiger is, der menschheid in 't algemeen genomen dus, ten goede komt, dan de man die uit lust alleen om te bezitten zijn kapitaal der gemeenschap onthoudt, en daardoor het leven van duizenden zijner natuurgenooten bemoeilijkt, en dus tot nadeel van de gemeenschap zoo handelt, zooveel maal edeler en beter is haar egoïsme voor *den mensch* dan dat van den vrek.

Nu noemen wij b.v. het egoïsme van den waarlijk humanen mensch, die zijn handelingen ten bate van de menschheid wil aanwenden, altruisme; dat van den vrek baatzucht of eigenbaat; dat van de moeder 'n ingeschapen, aangeboren, instinctmatig handelen, doch hoe dan ook, deze benamingen dienen slechts ter onderscheiding — dat alles komt toch in den aard op het zelfde neer. Het is de liefde van den persoon tot het voorwerp zijner begeerte. En datgene nu wat het meeste ons aantrekt als een eigenschap die nuttig is, ons aangenaam aandoet, die dus bijdraagt tot het welzijn van het algemeen, in plaats van schade, smart of nadeel ons

of onze natuurgenooten te berokkenen, zulk 'n egoïsme trekt ons meer aan, dan dat wat inbreuk maakt op de vrijheid van ons zijn, wat smart ons baart en ons geluk verkleint.

—

Al wat ons in onzen groei op lichamelijk, geestelijk of maatschappelijk gebied belemmert, dat noemen wij slecht: wat dien groei bevordert, goed.

—

Bij het uitspreken van een oordeel, vooral waar het menschelijke handelingen, instellingen, zeden of gebruiken betreft, en wij dan een handeling, instelling enz. goed of kwaad gelieven te noemen, verlieze men vooral niet uit het oog, rekening te houden met tijd en plaats, *waar* en *wanneer* zekere daad geschiedde; en ten tweede: men spore de juiste beweegreden op, *waardoor*, *waarom* zoo'n daad geschiedde.

—

Het is zeer wel mogelijk dat wij een daad thans goed noemen, die vroeger slecht geheeten werd, en omgekeerd. Wat hier ter plaatse goed kan heeten, is elders weer slecht te noemen. Toch blijft de daad op zich zelf beschouwd — als daad 't zelfde. De omstandigheden, waaronder zekere daad geschiedt, zijn van geen kleinen invloed bij het bedrijven van deze of gene daad. Daarbij komt nog 't motief dat ons innerlijk leidt en aanzet om iets te doen of niet te doen; wat ook van niet geringen invloed is.

Op de Fidschy-eilanden b.v., ook onder de Maori's en de Eskimo's, heerschte eeuwenlang, en waarschijnlijk is dit bij sommige volkeren nog het geval, de gewoonte, dat de zoon, zoodra de vader op zekeren leeftijd is gekomen, dezen doodt. Wij menschen van onzen tijd en uit onze omgeving, wij vinden dit een afschuwelijke daad en veroordeelen den vadermoord als een misdaad. Doch waarom is diezelfde daad dáár en door die volkeren goed genoemd — en waarom vinden wij haar in onze samenleving slecht? De zoon doodt dáár toch niet een vader uit lust tot dooden: of ook niet om zijns vaders bezit te bemachtigen. Zelfs zou zoo'n vader zijn zoon verachten, hem een hard, liefdeloos kind noemen, indien deze hem niet dien liefdedienst, zoo noemt men dat daar, bewees. Dit komt v.n. voort uit de andere levensbeschouwing, die zoo'n volk er op na houdt en geheel verschillend is van die van ons.

Ten tweede: de noodzakelijkheid van het bestaan van zoo'n volk of stam, die over beperkte middelen kan beschikken.

Ten derde: dat de wetenschap bij die volken nog niet zoo'n standpunt ingenomen heeft als wel bij meer geciviliseerde volken het geval is, en waardoor het lichamelijk en geestelijk lijden verzacht kan worden, een lijden dat tengevolge van ouderdom e.a. ontstaat.

Wij zien dus hieruit ten duidelijkste dat de mensch, zoolang hij de toestanden die hem omringen, niet weet te beheerschen, d.w.z. aan zich te onderwerpen, hij van dezen geheel en al afhankelijk is. Vandaar ook zulke vreemde invloed, dien zij weer op de zeden en gebruiken van den mensch weten uit te oefenen ook. De omstandigheden zijn het dus hier, die den mensch beheerschen. Zoodra evenwel de mensch door ervaring of studie, wetenschap heeft erlangd, waardoor hij de omstandigheden die hem omringen, aan zich weet ondergeschikt te maken, dan treden er ook andere toestanden te voorschijn. Indien nu die toestanden, door hem in het leven dan geroepen, op de rede berusten en het gevoel tot den naaste ook een woord heeft mee te spreken, dan zal ook de idee van wat men goed en kwaad gewoon is te noemen, zich wijzigen.

—

Waarom doodt veelal de lubra, dat is de vrouw van de Nieuw-Hollandsche stammen (Australië) en er zijn meer stammen waar zulks geschiedt, haar kind zoo dit een meisje — en laat zij dit kind het leven indien dit een jongen is? al weet zij reeds te voren, dat die zoon, eenmaal man geworden zijnde haar mishandelen zal? Dit is wel 'n vreemde soort van moederliefde, vinden wij, maar welk een edele schoone kern verbergt die ruwe bolster, die er om heen gegroeid was voor onze oogen. 't Was liefde voor haar kind, om het een leven van lijden en ellende te besparen wat haar tot zulk een, oppervlakkig beschouwd, menschonteerende daad dreef.

—

De Maori eet het door hem gedoode lichaam van zijn vader, want zoo redeneert hij: Het is beter dat ik mijn vader eet dan dat de wormen zijn lichaam eten.

—

En een moeder, die in onze z.g.n. samenleving in onzen

tijd haar kind om het leven brengt?! Wel, dat is 'n slecht mensch, een onmensch — geen mensch, roept men van alle zijden.

Waarschijnlijk is het, dat zoo'n ongelukkige op het oogenblik, dat zij zoo'n daad bedrijft door angst, vrees en dies meer gedreven, niet toerekenbaar is te noemen. En daar waar men oordeelt, dat zij zoo'n daad met volle bewustzijn heeft bedreven, daar waar men haar dus de volle zwaarte van de straf, die de wet daarop heeft gesteld, zal doen gevoelen, daar behoort ook hij die medeplichtig was bij het leven geven aan dat wicht, dat daar geboren was, en men dan toch straffen wil, een deel der schuld te betalen. Maar hij heeft niet aan het dooden meegeholpen, heeft haar daartoe toch niet aangezet zelfs, zal men willen roepen. Er bestaat meer misdrijf waarvan men zedelijk overtuigd is, dat het geschiedt, dat men voelt, dat men me tbesliste zekerheid voor en in zich zelven *weet*, dat het geschiedt, als dat men dit wettelijk en voor de wet overtuigend kan bewijzen. Doch alleen het feit, dat de gevallen van kindermoord meer bedreven worden door ongehuwde moeders dan wel door gehuwde, dat het meestal zeer jonge meisjes zijn, vaak kinderen nog, die zich dan schuldig maken aan dit feit; dat de vrees voor ouders, familie en bekenden, de angst voor het verdere leven zoo van haar als van het kind, waarvan zij moeder werd, een weg zal zijn van langzaam, langzaam lijden; verlaten van iedereen, veelal zelfs van hem, die de vader van haar kind is te noemen. Zie al deze factoren drijven er toe om het leven van wat iedere vrouw in gewone omstandigheden het liefste is, waarvoor iedere vrouw gevonden wordt blijmoedig haar leven zelfs voor te geven, drijven deze ongelukkige er toe om het leven aan haar kind, dat zij met smart en pijn zoo even nog het aanzijn gaf, te ontnemen; zichzelf haar leven alzoo te verwoesten. 't Spreekt van zelf, dat hier vooral gedoeld wordt op die gevallen waarin een vrouw of meisje den moed had een kind het leven te schenken buiten ons z.g.n. burgerlijk huwelijk.

Of ik dan kindermoord voorsta? Neen, in geenen deele. Maar tevens sta ik de hier geldende moraal niet voor, die de vrouw, de minderwaardige noemt men immers haar? nu dan die deze minderwaardige de geheele zwaarte voelen doet van wat men *hier* en nu misdaad heet, terwijl men den

ander, haar z.g.n. medeplichtige eert. Een normale vrouw, onder normale omstandigheden doodt haar kind niet, offert tienmaal eer *haar* leven dan dat van haar kind.

Een vrouw, abnormaal zijnde, of in buitengewone omstandigheden verkeerende, en daardoor tot zoo'n daad gebracht, behoort niet te worden gestraft, evenmin als men de moeder straffen mag die voedsel neemt voor haar kind daar waar zij het vindt, indien zij het zelf niet heeft.

—

Onderzoek naar het vaderschap, hoor ik al roepen. Dat zal den nu heerschenden toestand niet verbeteren. Onze geheele wijze van zien in deze kwestie, ons oordeel dat wij in dezen hebben over goed en kwaad, braafheid en fatsoen is m.i. verkeerd. Noch met wetten, noch met straffen, noch met het een of ander van dien aard zal men een blijvende verbetering vermogen te brengen in deze.

De geheele vraag is deze: Wat is goed en wat voor kwaad is er bedreven? Een meisje of vrouw schenkt een misplaatst vertrouwen wat eerst later blijkt. De gevolgen daarvan vreest zij, omdat zij alléén de onaangename zijde er van dragen moet; en omdat zij leeft in een tijd en omgeving waar de geldende meening heerscht die afkeurend oordeelt over een zeer gewone natuurlijke daad. Die daad zelf, de natuurlijke handeling met de daarvan noodzakelijke gevolgen die volgen zullen, die is het niet die wordt afgekeurd. Maar zij had niet zoo maar vertrouwen moeten schenken — eerst zekerheid moeten verlangen en hun beider naam moeten zetten in een boek enz. enz.

Nu heeft zoo'n verkeerd vertrouwen hebbend meisje zich niet weten te verheffen boven datgene wat in haar omgeving voor goed of slecht geldende is en in een oogenblik van vertwijfeling, na maandenlange foltering, na een lange marteling van lichaam en ziel, bedrijft zij een daad die haar volgend leven verwoest, haar als 'n schaduw op haar verderen levensweg vervolgt. Dit is haar straf — en is deze niet ontzettend zwaar genoeg? Wil men dit dan nooit bedenken? Hoelang nog zal het duren eer men milder oordeelen zal, de begrippen zich zullen wijzigen over de gevolgen van 'n geslachtsgemeenschap zonder de formaliteiten betracht te hebben, die staat en kerk — neen — neen de zeden van ons eischten?

Zoolang men niet inziet, dat onze zeden op dat punt, gelijk dat met vele andere punten 't geval is, geheel en al verkeerd zijn, ongelukkige gevolgen doen ontstaan, uit eertijds mogelijk zeer goede instellingen of gebruiken, zoolang nog zullen er krankzinnige moeders gevonden worden die uit vrees voor het oordeel harer medemenschen, haar vrucht willen verbergen, en dooden zullen uit een verkeerd begrip van goed en kwaad. En aan zulk een moord is niet *zij* in de eerste plaats schuldig. Familie, zeden, moraal, hij die haar ontrouw werd na misbruik te hebben gemaakt van haar vertrouwen, dat zijn de ware bedrijvers van die daad.

Zij was, laten wij haar voor 't oogenblik toerekenbaar stellen, wat ik betwist; zij was gelijk de beul, de soldaat, *min* het loon en de achting die zulke personen nog worden toegekend en toegedragen, de uitvoerder van een daad die zij zelve niet wilde, niet willen kon. Slachtoffer eer van al die invloeden die de omstandigheden en personen op haar hebben uitgeoefend. En hier zou men het woord van Christus, zoo waar gezegd, zoo diep gevoeld, deze onze z.g.n. christelijke menschenmaatschappij toe willen roepen: «Wie uwer zonder zonde is, hij werpe den eersten steen op haar». Maar dan zou ik vreezen dat vele misbruik van vertrouwenmakers thans een voorraad steenen bijeen zouden brengen — om te werpen — opdat *na* het *kind*, ook *zij* die dat kind voortbracht na hun gezamenlijk volbrachte daad verdwijnen zou, en hem niet meer herinneren zou kunnen toen hij haar liefde voorhuichelde — en slechts een dierlijke neiging bevredigen wilde.

Men verruime den gezichtskring. Men ontwikkele het meisje ook voornamelijk in zaken het geslachtelijk gebied betreffende. Men doe haar de gevolgen, voor haar zoo gewichtig op maatschappelijk, zedelijk en ook lichamelijk gebied, als gevolg van den geslachtsomgang, goed onder de oogen zien. Men ruime het burgerlijk, zoowel als kerkelijk sanctionneeren van het huwelijk uit den weg. Men velle een ander, beter oordeel in deze en mete niet met twee verschillende maten; en de gevallen van kindermoord ten onzent zullen minder worder dan thans nog het geval is.

—

En wanneer men niet meer zal zuchten onder het kapitalistisch stelsel, zoodat ieder wezen zal kunnen hebben wat

het voor het leven behoeft — dan op de enkele gevallen in waanzin gepleegd — zullen deze kindermoorden even als alle andere moorden hebben opgehouden te bestaan.

—

God en de Staat — dat zijn de monsters die beiden het meeste menschenbloed verzwolgen hebben en dagelijks nog haar slachtoffers verslinden. En het kapitalistisch stelsel van heden houdt beiden nog in stand.

—

Het gezag onder elken vorm, dat is het struikelblok voor de ontwikkeling van den werkelijk in alle deelen naar vrijheid strevenden mensch.

—

Vreemd dat beiden, God zoowel als de Staat, slechts ficties zijn en niet iets werkelijk bestaande. Bij een weinig nadenken verdwijnen beide begrippen als sneeuw voor de zon. Ook zoo is het kapitalistische stelsel slechts een vorm van samenzijn die zeer veel ellende te voorschijn roept, en alleen door het verkeerd en niet denken van de massa in stand wordt gehouden en geduld wordt en geëerd.

—

Indien ideeën de wereld regeeren zooals men zegt, waarvoor houdt dan de staat er nog een leger, politie, justitie, gevangenissen, beulen en meer van al zulke nuttige instellingen op na?

Of zouden alleen slechte ideeën zich met geweldsmiddelen kunnen handhaven?

—

Door dikwijls gedwaald te hebben zijn wij gekomen waar wij thans eerst zijn.

—

Aanhoudend voeren wij strijd met en in ons zelven en vaak, ja meestal is dat een heviger kamp, dan die welken wij buiten ons te voeren hebben.

—

Schitterende dapperheid van zeker persoon, liefst een generaal of zoo iets, zooals men dit nog heden opvat, kan men het best vertalen met een slager die koelbloedig zijn afschuwelijk handwerk verricht. Hij is de dapperste, die het grootste aantal menschen weet te slachten of onschadelijk weet te maken. Hoe lang nog zal het duren eer wij

de oogen zullen geopend hebben voor den werkelijk dapperen moedigen mensch? Hoeveel hooger staat niet een Doctor die zich zelven met een door hem ontdekt serum of iets van dien aard inent of spuit om de werking daarvan het eerst op zich zelf waar te nemen, om het later indien het blijken mocht heilzaam te zijn, aan te wenden tot heil der menschheid, dan de grootste vechtgeneraal die ooit geleefd heeft; een André en anderen, zulke lieden die zich wagen in het belang der wetenschap en daarvoor zich zelven geven; de man die voor zijn overtuiging moedig zijn tijdgenooten trotseert, hun vervolgingen niet telt; de man die alléén staande zijn idee, alleen om der idee wille durft verdedigen, straf, verachting, den dood zelfs gering achtende, vertrouwen stellende in de waarheid en rechtvaardigheid van zijn idee — en op 't nageslacht.

—

De massa denkt niet, althans is zeer oppervlakkig in haar denken. Ze brult nog op bevel «hoera» of weg met die of dat, even als eeuwen hèr; oordeelt nog te veel alleen naar 't succes. En de «kranten» speculeeren nog op die onnadenkendheid der massa, en doen er benevens de belangen die zij behartigen, nog goede zaken door op den koop toe. Waar zou het heen met al die «krantenschrijvers» der z.g.n. burgerpers, met al die dominé's, Mrs. in de Rechten, officieren, met al die geachte afgevaardigden, met al die «bruggemannetjes die hun plankje leggen over onnoodig door hen gemaakte gaten in het ijs», zooals Multatuli zegt, indien er meer en v.n. beter werd nagedacht bij hetgeen men leest, ziet en waarneemt.

—

De geschiedenis bewijst het, dat werkelijk uitmuntende, boven hun omgeving uitstekende mannen en vrouwen, die hun tijd ver vooruit waren en hun tijdgenooten hun bevindingen in het aangezicht durfden slingeren, gewoonlijk niet op rozen hebben geslapen — en veel leed te verduren hebben gehad. Alleen 't verre nageslacht kan veelal zijn en is veelal billijker. Doch niet van alle uitstekende moedige menschen komt men tot de erkentenis dat men hun edel streven weet te waardeeren.

—

Zich één te gevoelen met allen — indien men ooit zoo ver kan komen om het kwaad, door anderen ons aangedaan, terug te brengen tot de bron waaruit dit ontsproot — voortdurend hen die u kwalijk bejegenen, zonder hartstocht, door kalme redeneering hun onbillijkheden onder het oog te brengen, hen tevens te helpen, zonder met 'n zoet gelaat de linkerwang toe te keeren, als men u op de rechter had geslagen — hen zóó en daardoor het bittere wat daarin gelegen is te doen gevoelen, dit kan tot ware broederschap leiden. Doch toch handhave men zijn individualiteit.

—

Leugen, zwendel ziedaar een der voornaamste grondvesten onzer z.g.n. maatschappij. Ik zeg daar z.g.n. (zoogenoemde) omdat maatschappij van maatschap komt. Ieder weet thans, dat zelfs het woord maatschappij leugen zijn zou dit zoo te noemen, daarom zet ik er z.g.n. voor.

—

Elke samenleving bestaat uit de som der individuen welke zoo'n samenleving vormen. Hoe hooger de ontwikkelingsgraad is der individuen, hoe hooger de ontwikkelingsgraad van zoo'n samenleving kan zijn. Toch is dit nog niet de beste waarborg om de beste samenleving te hebben. Ontwikkeling van den geest alleen, hoe geliefd ook deze ons mag voorkomen, moet niet uitsluitend het streven zijn van hen die voor een betere toekomst arbeiden. Ontwikkeling van geest en hart, gedachte en daad, denken en arbeiden, dat moet samengaan.

Door enkel den strijd te blijven voeren op het terrein van den geest, zooals wij thans dien waarnemen tusschen de mannen der wetenschap op bijna elk gebied — wel indien er niet nijvere voortbrengers waren, zou er spoedig gebrek zijn aan het noodige om het leven te behouden.

—

In de toekomst moet het dus niet meer als 'n wonder uitgekreten worden een schoenmaker-dichter-zanger als Hans Sachs; een schoolmeester-componist als F. Schubert en meer andere zulke mannen te ontmoeten en dit zal mogelijk zijn en het menschdom ontzaggelijk verheffen, die arbeid van geest en hand door denzelfden persoon verricht, indien de broodvraag ons niet meer als een dreigend spook beheerscht.

—

Wat moet het er toch treurig donker uitzien in het ziele-leven van hen die geen lust bezitten zich te ontwikkelen.

—

Vorsten, legers, Mrs. in de Rechten, Theologen en meer nog van die «bruggemannen» zijn overbodig en behoorden opgeruimd te worden door wat dynamiet van den geest. Hun plaats zou zijn in een of ander oudheidkundig museum, voorzien van een zeer juiste beschrijving, tot een waarschuwend voorbeeld aan het nageslacht, om die na ons komen te leeren, dat zoo zij zich de weelde willen veroorlooven, zulke mannen er op na te houden, dat welvaart, recht, geluk en vrijheid verdwijnen zullen, zoodra deze ten tooneele verschijnen.

—

Waarvoor toch zijn er van die willekeurige grenzen, die de volken verdeelen in verschillende nationaliteiten?

—

Iemand of iets vreezen en liefhebben kan nooit samengaan. Liefde wordt nooit uit vrees geboren; z.g.n. liefde uit vrees wel, dat is de liefde van den hond die de hand van zijn meester lekt om zich de slagen van de zweep van het lijf te houden en liever het lekker brokje hoopt te verkrijgen, dat de meester met de andere hand hem aanlokkend voorhoudt. Dit voor vaderlandsche en andere geschiedenis-leeraars.

—

Een vorst is niet geliefd, wel soms gevreesd, meestal onverschillig bij de massa.

—

Elke Vorst — heerscher — Heer — is een Tyran; lees uw bijbel en gij zult zien dat Heer — Tyran beteekent.

—

Zoolang wij nog heerschers erkennen en denken dezen noodig te hebben, degradeeren wij ons zelven tot slaven.

—

Gegeven tien boomen van dezelfde soort, van hetzelfde zaad gekweekt, geplant in denzelfden grond, verder gegeven denzelfden stand, warmte, water enz. enz. Dan nog zullen alle verschillende vruchten voortbrengen, d. w. z. de soort is natuurlijk wel van allen eender, appelboomen zullen geen peren voortbrengen of omgekeerd; maar de eene

vrucht zal zoeter, zuurder, grooter, kleiner, sappiger zijn dan de andere.

Welke tuinman nu zou in staat zijn die natuurlijke boomen, te dwingen dat iedere vrucht even mooi en heerlijk van smaak en aanblik zou moeten zijn?

—

'tIs door gebrek aan waarnemingsvermogen dat wij zoo dikwijls dwalen. En door dwaling, d.i. niet goed iets weten, ontstaat veel kwaad. Zelfs het weten van een zaak die ons veel smart zal kunnen veroorzaken is nog niet zoo erg, als wanneer wij in den waan verkeeren dat ons geen leed zal treffen en wij er toch door worden verrast.

—

Het is afhankelijk van tijd, plaats en stand, van waarneming hoe wij een oordeel vellen zullen over een feit dat wij allen zagen gebeuren, er zelfs bij tegenwoordig waren. En dan zal ons oordeel nog verschillend zijn. Vergeet vooral niet de kleur der glazen van den bril waar men door schouwde, in rekening te brengen bij het eindoordeel.

—

Meer nog aan zijn vijanden dan aan zijn vrienden heeft bijna elk uitstekend mensch de volle ontwikkeling zijner energie te danken. Althans zij hebben door hem te prikkelen, tot weerstand uit te lokken, hem gedwongen zijn latente krachten in het strijdperk te hulp te roepen. Nu beweer ik volstrekt niet dat iemand die veel vijanden heeft, een uitstekend mensch of een groot man zijn zou.

—

Men smaadt de anarchisten, omdat zij vrijheid voor allen wenschen, en ieder onzer wenscht toch vrijheid voor zich. Juist is dit een bewijs van hun onbaatzuchtig streven. Waarom toch smaalt men niet op den geldvorst, voor wien geen wetten en bepalingen bestaan, in werkelijkheid althans.

—

Zij die zich aan de fictie, God genaamd, ontworsteld hebben, bezitten zij den moed niet zich zelf te durven zijn? Durven zij zich niet ontworstelen aan huns gelijken? Of dragen zij de macht die men vroeger God(en) toeschreef niet over op de parlementen? Wat in onze minder ontwikkelde voorgeslachten nog te billijken was, d.w.z. dat zij gezag toekende aan de personen, die hen wijsmaakten dat gezag

van ('n) bovennatuurlijk(e) wezen(s) ontvangen te hebben, dat doet ons walgen in die lieden die het geloof in zoo'n bovennatuurlijk wezen verloren hebben en toch het gezag noodig oordeelen van *mensch* over *mensch*.

De besten, de knapsten, de edelsten van ons ras, zoo zegt men ons: zij zullen het best den toestand leiden, beheerschen kunnen.

De besten en edelsten zullen, zoodra zij geroepen worden den leider, den heerscher te spelen, veranderd zijn in wat niet de besten, de edelsten meer zijn. Met het aanvaarden van hun heerschappij zullen zij heerschers, (heer-tyran), tyrannen, dwingelanden geworden zijn en verlagen zij zich zelven tot slavendrijver, terwijl zij in hun medemenschen een troep slaven zullen zien, slaven, willooze werktuigen in hun hand naar hun wil.

—

De knapsten. Ik vraag welke taak zal de knapste als heerscher te vervullen hebben? Hoe brengt men die twee met elkaar overeen? Wat heeft het één met het ander te maken? Onderstel eenige groote geleerden — 'n doctor, een musicus, een ingenieur; deze zullen met elkaar moeten beraadslagen over een vraagstuk van veeteelt, landbouw, communicatie of iets anders. Eerstens is een groot geleerde *wie* dan ook en in *welk* vak, wel een specialiteit in *zijn* vak, maar daar buiten is hij niets *meer*, minus zijn algemeene ontwikkeling, welke hij thans voor heeft op den arbeider, dan elk gewoon normaal mensch, die een oordeel over deze of gene zaak hebben kan. Ja, zelfs is hier nog meer 't »schoenmaker hou je bij je leest« van toepassing omdat men hier met geleerden, specialiteiten te doen heeft. En afgezien zelfs wat men onder specialiteiten te verstaan heeft, men leze Multatuli's werk hierover — er is geen ongelukkiger zaak te bedenken, dan een strijd van geleerden over zeker punt waarin zij verschillen — laat staan als zoo'n strijd nog loopen moet over een onderwerp, waarop zij evenmin thuis zijn als de eerste de beste kruidenier in hun vak. Geen hardnekkiger vasthouden aan hun eenmaal opgevatte meening — geen grooter pedanterie heeft men ooit gezien — geen grooter domheden zijn ooit gedebiteerd, dan juist in een strijd van geleerden onderling. Men raadplege de geschiedenis en zie hoe elke nieuwe ontdekking juist

het meest te kampen heeft gehad van de meest geleerde bevooroordeelden.

Het is juist het *stelsel* dus wat van de besten en edelsten tyrannen maakt — terwijl de massa hun willooze slaven zijn geworden — aan beide zijden dus de mensch verlagend.

Het is het stelsel wat dan de wetenschap en den geleerde maken zou tot een karikatuur.

—

De mensch der toekomst behoort zichzelf te zijn. Ziedaar waaraan gewerkt moet worden. Maatschappelijk vrij in handelen, in geestelijke ontwikkeling vrij te denken, geen hekken dus waarop staat: tot hiertoe en niet verder.

—

Een wolf is en blijft een wolf al tooit hij zich in een schapenvacht. Nu vertrouw ik geen wolf bij een kudde — doch allerminst wanneer hij als wachter schijnt te fungeeren. Juist dan is hij te gevaarlijker, omdat hij 't vertrouwen bezittende, de beste kans van slagen heeft zich aan een schapenboutje te vergasten.

—

Men zegt dat de Noord-Amerikaansche Indiaan zich in een buffelhuid hult en 'n buffelkop als masker draagt, zoo hij ter buffeljacht trekt. *Zeker* is hij dan een goede jacht te hebben. Hij bootst dan alle bewegingen van een echten buffel na, en deze in den waan gebracht met één der hunnen te doen te hebben nadert hem onbeschroomd en valt als slachtoffer van zijn goed vertrouwen. Zoo ook de Bosjesman in Zuid-Afrika, als hij ter struisvogeljacht zich begeeft. Ook hij tooit zich met de veeren van den struis, ook hij bootst hun bewegingen na, en ook hier is het resultaat, dat het dier valt als slachtoffer van den list van den mensch. Hoevelen tooien zich niet met de kleeren en manieren der arbeiders om dezen als vrienden, als verlossers naderende, des te beter onder schot te krijgen en te treffen? Dat de arbeiders toch vooral op zich zelf leeren vertrouwen, opdat zij niet als prooi vallen van hen, die hen zoo vriendschappelijk naderen in hun kleed gedost nog al, doch met de verraderlijke pijl daaronder verborgen.

—

Nog eens: Het heelal beweegt zich, bestaat en zal bestaan, zonder dat een alles besturende macht dit alles regelt

en beheert. Het is zóó, omdat het zoo is uit noodzakelijkheid en omdat het anders *niet* of *anders* zou zijn.

Men zie Specht, Büchner, Haeckel e. a.

Wat wilt gij dan, kleine miertjes, dat uw mierenhoop — uw onderling mierenverkeer en leven, zich ook niet zou kunnen handhaven — zou blijven bestaan zonder *één* of *meer mieren* die van al uw mierengescharrel en gemier niet de draden in hun pootjes houden?

—

Stel U voor het onmeetbare heelal met haar millioenen bollen, sterren, nevelvlekken en zonnen. Stel u voor dat die allen, millioenen jaren, wat, neen van eeuwigheid tot eeuwigheid zich door die onmeetbare ruimte bewegen. Stel u nu verder voor dat op één der nietigst kleine bolletjes welke wij aarde noemen, zich duizenden verschillende levensvormen, als planten en dieren zich ontwikkeld hebben. Stel u verder voor dat een der daarvoor geschiktste diertjes zich de macht over al die anderen heeft weten te verzekeren.

Stel u voor dat die diertjes zich verbeelden dat dit reusachtig heelal alleen dáár is, bloot voor hun vermaak, te hunnen gerieve. Dat er enkele diertjes gevonden worden die door kracht, door list, door overwicht in één woord, al hun medediertjes aan zich onderworpen hebben — en dan zeggen, dat die toestand zoo behoort te zijn en zoo moet blijven, dat zij door machten boven de bekende daartoe uitverkoren zijn. Stel u verder voor dat dit door duizenden en millioenen diertjes beaamd en nagepraat wordt, zoodat ieder ten slotte gaat gelooven dat dit waarheid is, ja dat het niet anders wezen kan, en dat er dan een diertje gevonden wordt, die dit alles ontkent en zegt dat hij van even groote waarde is als die anderen. Dat hij, of wie dan ook van zijn medediertjes, stipjes, stofjes slechts zijn in dat onmeetbre heelal; zeide dat het dwaasheid is om voor 'n stipje van tijd dat zij op die aarde leven, zich te onderwerpen aan diertjes van gelijke beweging als zij, dat zij geen kennis dragen aan die bovennatuurlijke machten, dat zij dus zich zelven willen zijn. Is het dan wonder dat men — d.i. zij die belang hebben bij zoo'n toestand — hem die zoo'n heerschend diertje trachtte dooden, voor gek verklaart, haat en schuwt als een besmettelijke ziekte.

—

God of Goden, persoonlijk of onpersoonlijk kom mij daar niet mee aan — nonsens zie je! Bakersprookjes! Maar de meester — gezag — dat is wat anders! dat is noodig, dat is noodzakelijk, aldus vele vrije denkers, materialisten, agnostiken enz. Redeneert zoo'n vrijdenker, zoo'n Atheïst een haar anders dan de fanatiekste aanhangers van een leer die een God erkent? Zonder God — wie bestuurt, regeert, beheert het heelal? Zonder meester, wie zal die millioenen menschen leiden kunnen? Welnu, vrije denker, even als in de natuur alles onderworpen is aan de noodzakelijkheid, en dus alles zich regelt uit zich zelf, zonder een alles besturende macht die gij ontkent, evenzoo zullen die millioenen menschen zich zelf regelen, samenvoegen in groepen, voortbrengen en verbruiken zonder daarvoor den *meester* te behoeven. Wie niet werkt, niet voortbrengt, heeft niet te eten. Ik ontken dat, getuige de duizenden parasieten van het oogenblik. Maar in de toekomst dan? welnu, alhoewel ik mij niet goed voorstellen kan, dat er menschen gevonden zullen worden, die, daar de arbeid *vrij* is wat; men wil voortbrengen enz., die niet zouden *willen* arbeiden; dit zijn zieken; toch acht ik het nog beter hen aan den disch van allen mee te laten aanzitten, dan hen er van verwijderd te houden, omdat wij dan daarvoor noodig zullen hebben lieden die ook niet voortbrengen, wier taak het zijn zou hen te weren en wij daardoor weer nieuwe standen scheppen, een stand van onderdrukkers van *mensch* tegenover *mensch.*

Maar de onwilligen, de roovers, de lieden die zich de opbrengst van den arbeid van u en anderen zullen toeeigenen? Daar is geen vrees voor. Ten eersten: reken ik op den innerlijken *drang* tot *voortbrengen* in ieder menschelijk wezen.

Ten tweede: dat ieder mensch *den arbeid bemint* als hij is ontdaan van allen *dwang:* dat is dat ieder voortbrengt wat hij kan en wil, wat dus met kracht, aanleg en voorliefde voor dit of dat in overeenstemming is.

Ten derde: dat *onwil* vervalt als iemand *vrij* in zijn *willen* wordt gelaten.

Ten vierde: op het innerlijk *goede* van den mensch.

Ten vijfde: dat roof of diefstal alleen dan *voordeel* geeft waar waarde toegekend wordt aan iets wat voor de *werke-*

lijke waarde der producten geldt: dat de werkelijke producten dan alleen waarde hebbende, onder ieders vrije bereik zijnde, geen mangel *kunnen zijn* zich daarvan meer toe te willen eigenen, dan men noodig heeft, omdat zoo'n bezit meer *nadeel* en *last* dan *voordeel* èn *gemak* zoude geven voor dengeen die het genomen had. En dat nemen om te *verwoesten*, om zijn medemenschen van het *noodzakelijke* te berooven kan alleen in het *brein* van *krankzinnigen* opkomen en men dus die wezens moet verplegen en waken moet, dat de mensch gezond zij, zoo naar lichaam als naar geest en gedachten.

En ten slotte reken ik op den steeds grooter wordenden graad van *ontwikkeling* van den mensch, die hem van holbewoner, vanaf den toestand aan het dier gelijkende gebracht heeft tot dien van z.g.n. heer der aarde. Laat ons dus niet bevreesd zijn voor de volkomene vrijheid van den mensch, d.i. dat de mensch zich *zelf* behoort te zijn, te propageeren: doch laat ons juist trachten den mensch, ieder individu zóó hoog op te voeren, dat hij zedelijk en maatschappelijk zich als 'n verantwoordelijk persoon gevoelt, èn voor zich zelven èn voor zijn medemenschen.

Dat de norm der massa worde zooals thans sommige zeer hoog boven hun omgeving uitstekende individuen reeds zijn. Dan zal men verder zijn dan men ooit komen zal met het scheppen van een enkel *heerenras*, ten koste van de onderdrukking en slavernij van 100000 wezens van gelijke beweging als zij zelven. En wat meer is, dit is slechts de *eenige* waarborg voor ons, dat er een samenleving denkbaar is, waar alle wezens als vrije, zelfstandige wezens, wel onderling dan nog in aard en aanleg verschillende, *naast*, *met* en *door* elkander kunnen leven.

—

Ik juich Nietsche's critiek der Heiligen leugen toe. Ik zet de natuurlijke moraal van Krapotkine hooger dan de »weg met de moraal van Nietsche«. Daar waar hij zelf weer met een moraal van het *heerenras* komt aandragen, daar *haat* ik de leer van Nietsche om de *kudde* onder den *enkeling*, die *heerschen wil* te willen brengen door *cultuur* van den *heerscher*, door *verdoeming* van de *kudde*.

Schooner is het m. i. de kudde van haar kudde instincten te ontdoen: d. w. z. van die hoedanigheden, die de kudde,

wat de som is der individuen, *verlaagt* voor zich zelf, haar vertrouwen in zich zelf heeft verloren en daarom zich aan den hamel onderwerpt, en die blindelings volgt. Beter is het, die kuddedieren, ieder op zich zelf als hamel op te voeden, opdat ieder van hen op zich zelve sta en vertrouwe en gaan kan.

In tijden alleen van grooten nood zal ook wel degelijk de kracht van vele individuen noodig zijn om een groot gemeenschappelijk gevaar te keeren. En als dan ieder *zelf* in staat is op te treden zooals het *moet* ten algemeenen nutte, dat is vrij wat beter, dan dat men de blatende schapen zich allen verdringen ziet om den hamel, dien zij dan nog met hun geblaat en gedrang hinderen om zich te uiten en te bewegen.

—

Zal een normaal goed ontwikkeld mensch, die een paar goede beenen heeft, waarmee hij goed loopen, gaan en zich bewegen kan, zal zoo iemand zich van een paar krukken bedienen? Deze zouden hem meer hinderlijk zijn dan gemak veroorzaken. Werp weg toch uw krukken gij mensch, die den naam mensch dragen wil! Gij kunt gaan, loopen, u bewegen *zonder* krukken op geestelijk, maatschappelijk, op *elk* terrein. 't Is leugen van hen die beweren, dat gij krukken behoeft. Zij die dat zeggen, beoogen een ander doel. Uw roeping is het op eigen beenen te gaan, op uzelf te vertrouwen. Doch wat meer zegt, door het gebruik van krukken zoudt gij het op eigen beenen staan verleeren, zouden de door de natuur daarvoor beschikte ledematen verlammen. Werpt weg dien ballast, die u in 't gaan belemmert!

Laat de krukken voor hen, die zeggen dat *gij* ze noodig hebt en lacht hen uit — zegt: neem ze *zelf*.

—

Het kind, vóór het loopen, staan, zich bewegen kan, zal dikwijls vallen voor het geleerd heeft zijn beenen te gebruiken. Daarvoor behoeft het aanvankelijk steun. Stel nu, dat wij in plaats dat wij hem helpen waarmee wij kunnen zoo spoedig mogelijk op zijn beentjes leeren vertrouwen, hem troosten bij de pijn door het vallen veroorzaakt, zoo'n kindje steeds op zijn stoeltje of bedje gebonden hielden, opdat hij zich niet bezeeren zoude door het vallen. Wel, zoo'n kindje zou nooit loopen leeren — althans het zou 'n

stumper worden, ten spot van zijn speelnootjes, die hem uitlachen, plagen zouden, om zijn *pogen* tot gaan. Evenmin dus als wij vreezen, dat zoo'n kind door te *vallen*, het loopen *niet* zou leeren — evenmin behoeven wij bevreesd te zijn, dat de mensch aanvankelijk *vallende* dan, nooit leeren zou op *zich zelven* staan.

—

Wie juichen mocht en zeggen: Ons aantal neemt toe, onze partij wordt een groot aantal leden tellende macht, ik zeg, het groote aantal is de ondergang van zoo'n partij. Wat zij wint aan breedte, verliest zij veelal aan diepte harer ideeën. Een kleine overtuigde kern, wetende wat zij wil, willende wat zij weet, ach zij is immers krachtiger dan 'n groote hoop blatende, meeloopende schapen. En wie zeggen mocht onze idee verbreidt zich onder onze tegenstanders, zelfs vele kapitalisten bevinden zich in onze rijen van strijders tegen het kapitaal, och, verwacht toch asjeblieft geen flinke medestrijders in hen te vinden, tenzij zij doen, wat Jezus van den rijken jongeling vergde dat hij doen zou, anders vrees ik dat zij den strijd op zijwegen pogen te brengen. *Uit onze gelederen* tot zoolang zij *toonen* met de *daad*, dat zij *meenen*, *doen* wat zij *zeggen* te belijden.

—

Boven alle ismen en anen staat de mensch. Boven alle partijen, de menschheid in het geheel. Boven alle staatkundige, godsdienstige, rassen, nationaliteits, stand en karakter verschillen staat of is de band der Broederschap, die ons menschen aan elkaar verbindt. Ruimen wij dus alles op wat die broederschap belemmert en het groeien en gedijen daarvan, alles dat haar met een noodlottige, verpestende atmosfeer vergiftigt. Wat frissche lucht, wat vrijheid van beweging en dan wat dogmatiek en fanatisme over boord.

—

Een leeuw had zich te ver gewaagd en was in een voor hem bestemde val beklemd geraakt. Een lam dat daar rustig graasde, wetende dat de leeuw hem thans niet deren kon, werd ten slotte door het pijnlijk, angstig brullen van den leeuw geroerd, en besloot hem te helpen uit zijn benarden toestand, rekenend op een goede belooning van zijne majesteit, die hem dan ook belooning toezei. Toen de leeuw verlost was evenwel en van geen belooning repte, verstoutte het

lam zich en vroeg om het hem toegezegde loon. „Wat, ellendig schepsel, durft gij nog spreken van loon en mij daaraan te herinneren? Uw loon hebt gij reeds *daarin*, doordat ik u *niet* verscheur, nu ik u in mijn *macht* heb en hebben *kan* zoo ik wil — zwijg en verwijder u! En het lam zweeg en haastte zich om uit het bereik van zijne majesteit te komen, . . . doch kon niet meer, want de leeuw had het in zeer zachte aanraking, om 't lam even slechts zijn kracht te doen voelen, heel eventjes maar — de pooten verlamd.

Arbeiders, denkt dat *gij* het zijt, die de *leeuw* uit zijn val bevrijd hebt, hem door enkele *vrije jagers* gezet. Twist dus niet om het u beloofde loon voor het bevrijden van den leeuw (kapitaal en gezag). Het is al wel, dat hij u niet verslindt, of nog niet erger vernietigt, want hij kan het u *thans* doen. En v.n. gij mannen van ordebond e.a. die den leeuw zoodanig hielpt, wat beklaagt gij u thans *geen* loon daarvoor te genieten? Weet dan, dat de leeuw u *veracht* en gebruikt als hij u noodig heeft en anders *niet u*, doch zijn familie, tijgers, wolven, hyena's, de boutjes toewerpt die hij niet lust — U nooit!!!

—

De aanhangers der A partij waren in een langdurigen hardnekkigen strijd gewikkeld met de belijders van partij B. Van beide zijden spande men alle krachten in om de kracht zijner tegenstanders te fnuiken — wat maar niet zoo snel gelukte als wenschelijk was voor het *geheel*, dat onder dezen strijd ook veel te lijden had. Ja, booze tongen beweerden wel eens, dat die strijd der A tegen B mannen en omgekeerd nu juist zoo erg niet gemeend was als men dit wel geliefde te doen gelooven — maar ik houd dat voor lasterpraatjes.

Daar stond op zekeren dag C op en vormde een C partij, zeggende, dat hij en de zijnen uit alle macht protesteerden tegen de A en B partijen *beide*, en zou dus zoodoende de ideeën *zijner lieden* doen zegevieren.

C had, *gelijk*, — — maar hij rekende niet dat er 'n *nieuwe* partij gevormd werd, wier belang meebracht, dat de C partij *niet* zegevierde — — en nog heden ten dage liggen al de partijen van A tot Z stuiptrekkend neder van de slagen, welke zij onderling elkaar hebben toegebracht en nog liggende steeds toebrengen. — De menschheid in

'talgemeen lijdt onder dien partijstrijd het allermeest.

—

Ja, maar dat ook erkennen wij zegt A, en juist daarom hebben wij getracht onze ideeën zooveel mogelijk te verspreiden, om zoodoende al die partijen op te lossen in ééne groote A partij: Juist wat alle andere partijen beweren en zeggen daaraan te willen medewerken ook.

—

Die partijstrijd is alzoo 'n pest voor de welvaart van het algemeen. Maar, roepen velen — tot geen partij te behooren, dat is partijloos, onpartijdig te zijn — dat is nonsens. Men moet toch iets voorstaan! Ja, het ware, het goede, sta men dan voor: en dat is te vinden in het *geheel*, niet in *onderdeelen.* Iedere partij zal wel een stukje van de waarheid hebben — doch heeft haar nimmer in haar geheel als monopolie voor zich zelve. Iedere partij zal wel eenige gelukkigen onder de haren tellen, of die gelukkig door haar geworden zijn, weten aan te wijzen — doch nooit heeft het menschdom als geheel het geluk van allen te danken aan het streven van een enkele partij in het bijzonder. Nog eens, weg met alle, *isten* en *anerij* — kweeken wij den *mensch* die *daarboven* staat en staan moet.

—

Liefde is neiging tot één-zijn. Liefde is lijden — is de wil zich te offeren *voor* het *voorwerp* dat onze liefde draagt, is gezegd. Toch beweerden anderen weer, dat liefde weer een vorm van egoïsme was of is: omdat men ter voldoening van *zich zelven*, weer offer brengt voor zijn liefde. Toch met dat al is de liefde der beide geslachten voor elkaar één der hoogste uitingen eener menschenziel. Men moet geen hartstocht met liefde verwarren in dezen.

—

Welke ook onze liefde moge zijn, voor wat voorwerp de liefde ons in beslag neemt — of het is voor een *mensch*, de *menschheid*, voor een *idee*, voor wat dan ook, ik denk dat wanneer men zoo'n voorwerp of idee, *waarachtig* lief heeft; dat is zich zelven er voor negeert, zich zelf geeft voor *het*, *hem* of *haar*, zonder andere *bijoogmerken*, dan enkel uiting te geven aan de reinste gevoelens, welke ons bezielen voor deze of gene zaak, idee of voorwerp, ik denk, neen ik *weet*

dat het *voorwerp* onzer liefde niet anders te bereiken, te naderen is dan door bitter, naamloos lijden.

—

Wat komt ons de wereld, de menschen, toch belachelijk, nietig, klein en gering voor, indien wij in 'n stadium van *groote liefde* (of smart) verkeerende een *daad* doen welke een ander en wij zelf soms op andere tijden, bespottelijk, afkeurenswaardig zouden vinden. Men begrijpt ons niet. Men gevoelt niet wat wij dan gevoelen. Men bespotte Jezus nog aan het kruis, men begreep de *grootheid* van *zijn offer*, van *zijn liefde* niet! Zoo ook met velen, die zich gaven, omdat zij lief hadden, Jezus, Munzer, G. Bruno, Emil Henry en anderen.

De wereld is koud. De menschen zijn en bloc te *klein* om een daad, die van *ware liefde getuigt*, te kunnen waardeeren. Zij gaan te veel op *in zich zelven*; daar verschrijf ik me waarachtig, ik bedoel zij denken, dat *alles er is*, *alle andere* menschen er slechts *zijn* om *hen* ten dienste te wezen: te baatzuchtig dus in den slechtsten zin van 't woord, zooals wij dat noemen. Zij begrijpen *niet* of *zelden* een groote daad of uiting; weten bijna nooit een *daad* naar volle waarde te beoordeelen.

—

Hebben zij dan geen verstand tot begrijpen? Geen gevoel om te gevoelen? Is er dan niets in hèn, dat hen een oogenblik weet te ontslaan van de zorg van 't welzijn van hun eigen persoontje? Ja toch, in ieder mensch is er een iets, dat soms zich bij sommigen vertoont, 't is de parel van het meêgevoel, medelijden, medeleven. Doch de modder van sleur, gewoonte, zeden, godsdienst, opvoeding enz. bedekken dat kleinood zóó; verdooven zóó haar schitterenden glans, dat wij bij de meesten onzer dien schat niet waarnemen *kunnen*, en velen zelf niet weten, dat zij zoo'n schat bezitten.

—

Toont zich nu evenwel, zoo af en toe, een mensch die werkelijk zoo 'n schitterende *parel* schijnt te bezitten — en doet hij deze *schitteren* in de oogen van anderen, dan zijn de menschen gewoonlijk verblind door den daarvan uitstralenden glans. Men lacht hem uit — men bespot hem, men noemt hem een dwaas. — Zij worden bang om eerlijk te zijn, zelfs tegenover *zich zelven*, en den glans, dien schoonen glans te willen erkennen, die van zoo 'n *paarltoonend mensch* uitgaat, ziende hun

eigen dofheid. Zij durven niet lang met zich *zelven* bezig zijn daarover — niet eerlijk zijn *tegen*over *zich*, niet *aan* zich zelf arbeiden om wat modder te verwijderen, opdat ook hun *parel* wat glans afwerpen zal — wat licht, wat liefde tot het schoone, tot het goede verspreiden zal; en velen hebben het ook daartoe *te druk* — zij hebben *zaken* — zijn daartoe te *bevreesd* en moeten naar de kerk — zijn daartoe te *wuft*, te *ijdel*, te oppervlakkig, en bezoeken schouwburg of circus of doen aan sport.

—

Een kunstenaar, dat is de mensch die zich zelf in zijn werken geeft — zijn gevoelens, zijn ziel daarin legt en daarmee de snaren treft of gelijke gevoelens weet op te wekken bij hem of haar, die zijn werk geniet.

—

Waarom zijn er toch zoo weinig kunstenaars? Heeft ieder dan geen *ziel* (figuurlijk gesproken), *gevoel*, een *innerlijk iets* in zich, dat vatbaar is voor het goede, schoone, ware? Is niet in ieder mensch *iets* aanwezig, dat gruwt van het platte — lage — het walgelijke? Zeer zeker, en daarom gestreden tegen wat *laag*, *plat* en walgelijk is — dit is het werk van den waren kunstenaar. Niet de groote flamberthoed of lang haar — of andere zoo zichtbare bijzonderheden, die zoo algemeen weldra zijn door wat naäperij, vormt den artist — doch door te arbeiden aan 't schoone ware en goede, dat is zijn taak.

—

Kunt gij u iets verschrikkelijkers voorstellen dan 'n wezen dat *liefhad* en het *ideaal* zijner liefde verloren heeft? Te moeten strijden tegen *alles* wat u van uw ideaal *verwijderde*, tegen het *wezen* onzer liefde *zelf* te moeten kampen op gevaar af van te zullen ondergaan! O! dat alles is nog *niets* zoolang men zijn *ideaal* slechts voor *oogen* heeft. De mensch evenwel, die *dat* verloren heeft, is gelijk 'n *bloem* zonder *geur;* 'n *viool* zonder *snaren*, een machine zonder raderen en beweging — aan 'n lichaam zonder leven. Zoo'n mensch *is* geen mensch. Zoo'n *leven* is *geen* leven — al werd het lichaam ook nog zoo oud. Het leven, heeft dit nog waarde voor ons, indien wij niet weten te beminnen?

—

Om het verwezenlijken van een of ander idee te bevor-

deren wordt er vaak te veel vereenigd wat niet bij elkaar behoort .... en men loopt daar dan meê weg, het groote aantal met een tevreden blik beschouwende.

Nooit evenwel kan er een blijvende kracht geboren worden, zich ontwikkelen, leven, groeien, voortkomen uit verschillende elementen, waarvan niet ieder individu zich het doel bewust is — of streeft naar hetzelfde wit.

De één wil juist het tegenovergestelde van den ander. Men is te zaâm gekoppeld aan hetzelfde touw en voelt dat. Men gaat rukken, trekken, plukharen met elkander. Tot zóóver wil de één, tot zóóver slechts de ander. *Eén* geharrewar, één niet te ontwarren kluwen.

Waar wij iets eendrachtig samen willen, en een ons helder vaststaand doel ons bewust zijn, dat gezamenlijk wenschen te bereiken, dáár en zóó zullen wij er komen, ook zonder groote massa's: en dan is er geen verlies van strijders, doel of innerlijke tweespalt te duchten ook.

Eerst helder het idee, het doel, waarheen, dan de ernstige wil die idee te doen vervormen in een werkelijk bestaand iets, door een onvermoeid niet aan het wankelen te brengen propageeren, dan rest alleen de tijd tot groei, tot rijp worden — en de overwinning is er, voor wij het nog zelven weten: dat is, gij zijt reeds dáár waar gij nog u ver van verwijderd dacht

—

In den op maatschappelijk gebied gevoerden strijd voornamelijk, zijn er slechts twee ideeën, die elkaar bekampen: gezag en vrijheid. Al wat daar tusschen liggen zou, indien 't zijn kon, is slechts een willen van een ander, dan het bestaande gezag. Al wat dus zegt: ik wil vrijheid — ik ben voor vrijheid — tot zóóver, of op voorwaarde van — vul zelf maar in — is een voorstander van gezag. Natuurlijk wordt hier niet bedoeld, dat men de vrijheid in onredelijkheid, in het inbreuk maken van anderer vrijheid vinden wil. De rede moet ons hierin als leidster zijn. Een verbond dus van — of een compromis tusschen gezag en vrijheid is een onzin van de ergste soort: evengoed alsof wij zouden spreken van het witte zwart of omgekeerd. Dit idee is v.n. voor hen die zeggen vrijheid voor te staan, doch het daarom noodig achten eerst het gezag aan te kweeken en

beweren alléén met goed *gedisciplineerde* legers de *vrijheid* te kunnen veroveren.

—

De grootste overwinning, die ooit de ééne partij op de andere kan behalen, is daarin gelegen, dat zij verdeeldheid weet te brengen in het kamp harer tegenpartij. Zoo haar dit gelukt, verdeeldheid brengen, dan heeft zij meer verwonnen, dan wel, dat zij in een grooten slag de overwinnaar bleef. Ligt had zij dan zelf ook verliezen te betreuren, wat nu niet het geval is. Nu bestrijden de leden der tegenpartij onderling elkaar, en geniet zij ongestoord en onbevreesd de voordeelen der overwinning, zonder zelf haar leger, als het ware, te hebben noodig gehad.

—

Gebrek aan moed is lafhartigheid; ziedaar een ziekte welke wij bestrijden moeten. Beginnen wij met ons zelf van vrees, zoo veel als dat slechts mogelijk is, te genezen. Het middel daarvoor is een overtuiging met ons hart en onze gansche ziel te bezitten.

—

Kies u een overtuiging, welke dan ook, maar zoo gij een keuze hebt gedaan, *durf* haar dan ook ten *allen* tijde, tegenover *wien* dan ook te verdedigen en handhaaf haar zóó en wáár gij kunt.

—

Als een haas den aanval blaast, zeker is het, dat hij slechts de uiterste punt van den staart van een hond behoeft te bespeuren, om rechtsomkeert te maken. Arm bloohartig diertje, wat doet gij in de kou? Blijf in uw hol en waag noch uzelven noch anderen. Zoo gij geen moed bezit, een zaak waarvoor gij u, vaak ongevraagd nog, hebt opgeworpen, haar hebt aanvaard, niet durft verdedigen zonder er voor te strijden zelf, of bij het eerste gevaar lafhartig vlucht... maak plaats voor anderen.

—

Vrees is een der v.n. factoren, waardoor de maatschappelijk zwakke, tot dusverre bijna nog alles verliest; slechts schijnoverwinningen behaalt — of liever men werpt hem dezen toe, na hem er lang mee te hebben geplaagd, gesard. En waarvoor hebben wij dan toch te vreezen? Ons leven? is dit wel een leven te noemen onder omstandigheden zoo

wij er kennen? Ons bestaan? Welken waarborg hebben wij daaromtrent met zekerheid te noemen? Maar zoo gij vreest — verzint éér gij begint u te verzetten tegen de slagen die men u toebrengt en verder toebrengen zal. Wacht en duldt gewillig de slagen die uw loon thans zijn en vooral verzet u niet, beweegt u zelfs niet, dan behoeft gij niet te vreezen voor 't opheffen der zweep van den meester. Gij *weet* dan dat de slagen u met zekerheid zullen treffen — en ook dit is veel waard.

—

Wie vreest, heeft nog iets te verliezen. Ik spreek tot u maatschappelijk geheel onterfden. Alleen van hem die niets meer heeft te verliezen; die èn met zich zelven èn met al het hem omringende heeft afgerekend, van hem alléén kan men een edele, van zelfopoffering getuigende daad, onbaatzuchtig bedreven verwachten. Dat dit niet altijd een wanhoopsdaad behoeft te zijn, men denke aan Berkman, Emile Henry en anderen. Zij doen, als André aan de Pool. Zij offeren zich voor hun ideaal. Zij geven zich zelven.

—

Zoo ook deed Jezus. Het is de grootste opoffering waartoe een mensch in staat kan zijn — vandaar dat men zoo weinig zulke menschen vindt, zoo weinig menschen aantreft, die het grootsche — edele er van op juiste waarde zullen schatten.

—

Er zijn meer menschen die den kruisweg — en lijdensgang, zoo erg mooi vinden, dan dat er eerlijk overtuigden gevonden worden, die de opofferende, zich zelf gevende daad van Jezus naar volle waarde weten te schatten: en dezen worden nog meer onder de *vrij-* en *andersdenkenden* gevonden, dan onder de zich noemende Christenen zelf. Aannemende voor het oogenblik dat de ons geteekende Jezus een historisch persoon was.

—

Een verlies, op 'n zeker oogenblik geleden, door zekere groep, fractie of partij, blijkt op den keper beschouwd nooit zóó'n erg verlies te zijn, als het in den beginne ons wel lijkt. De tijd, en met hem de middelen, hoe dit verlies te verhelpen, herstellen spoedig den ontvangen slag: en datgene wat in het eerst ons als een niet te overkomen verlies nog lijkt, blijkt later soms nog een winst te wezen, daar

men zich wapenen zal, dat in het vervolg zoo'n slag niet meer wordt toegebracht. Men begint de innerlijke kracht der vesting (partij) te versterken.

Men heeft te ontleden *hoe* men verloor, *waardoor* men verloor, en men doe z'n voordeel met de verkregen les.

—

Moed te bezitten — eerlijk te zijn — d.w.z. vertrouwbaar, ziedaar de twee schoonste — beste wapenen, waarmee ieder mensch, die den strijd aanvaardt, voor welk idee dan ook, zich moet aangorden voor hij in 't strijdperk treedt. Hoeveel te meer nog hij, die den kamp aanvaard heeft tegen ál wat de vrijheid van den mensch geestelijk en maatschappelijk belaagt?

—

Zelfs de persoonlijk sterkst staande, d.i. hij, die het meest op eigen beenen staat, een eigen standpunt inneemt, op eigen krachten bouwt — ook hij heeft wel eens zwakke oogenblikken. — Zwak, daarin, dat v.n. in tijden van beroering de massa hem van zijn plaats zou kunnen sleuren. Twijfel rijst in z'n ziel, zij het ook slechts voor 'n korte wijle — of hij nu *alleen* de waarheid, het juiste inzicht hebben zou — — — —

Vanaf twijfel tot het prijsgeven van zijn standpunt is nu niet zoo'n groote sprong — v.n. als 'n opgewonden geestestoestand heerscht . . . *Toch*, zoo hij slechts even weer tot zich zelven komt — kalm met zich zelven te rade weer kan gaan — dan — — — Weer *sterker* staat hij *in* en *met* zich zelven met eigen overtuiging, trots 't woeden der orkanen der massa's; mits waarheid — eerlijkheid — gezond verstand zijn basis vormden, zijn richtsnoer zijn en waren.

—

Men zie vooral in dit idee geen pleidooi voor zwakheid en goedpraten van afvalligen. De bedoeling is slechts aan te wijzen, dat er 'n verbazend stevig standpunt moet ingenomen zijn door hen, die bijna alleen met hun ideeën staan, in tijden van beroering voornamelijk.

—

Hebt gij wel eens de rots gezien, die onbewegelijk, onwrikbaar vaststaand, dáár alleen hoog boven de omgeving uitsteekt — trots de woedende loeiende bruisende zee zich moe en mat, ja, machteloos beukt, zoodat 't brandende

schuim her- en derwaarts stuift daar aan zijn voet; de storm, ja, orkaan, met alle geweld haar over, tegen het toppunt tevergeefs vermoeit? De tijd en de elementen als het ware uitdaagt? Als 'n vaststaand punt, dat alles tart, terwijl alles om haar heen in woedende beroering zich bevindt?

Zóó staat de man van waarlijk *eerlijke* overtuiging. Sterk *in* zich en *door* zich zelven, telt hij het razen, tieren, brullen, het hartstochtelijk woeden van de menigte, de massa óm hem niet. Dat deert hém niet

—

Een treurig verschijnsel is, dat men nog ten allen tijde geneigd is te oordeelen, meer naar het succes, dan wel naar de waarde en rechtvaardigheid van 'n idee, zaak of strijd. Toch is dit 'n groote fout. Men houde meer het oog gericht op innerlijke kracht zooals alleen waarheid en recht dit aan één of andere zaak waar men voor strijdt geven kunnen, dan wel dat men uitsluitend blijve zien naar het succes. De vraag zij niet v.n. hoè is de afloop, maar aan wiens zijde waren waarheid en recht? En dan dringe men door in het diepste wezen eener zaak en oordeele niet slechts naar hetgeen aan de oppervlakte zichtbaar is.

—

Men onderdrukt slechts zoolang als de onderdrukte weet dat hij onderdrukt wordt en onderdrukt wil zijn. Tot zóólang slechts, langer niet.

—

Als de voorjaarsstorm gewoed heeft, zoodat hij al de bloesem die reeds aan de boomen bloeiden, verstrooid in het wild hèr en derwaarts slingerde, wil dit dan zeggen, dat die boomen nooit geen vruchten meer zullen dragen? — dat er nooit op een vollen vruchtbaren oogst te rekenen valt?

Of leert niet juist die lieve natuur ons dat zij die bloesems, die zaadjes, die het levenmakend beginsel in zich hebben, in haar woeden elders, op andere plaatsen nederwierp! zoodat zij daar, bij overigens voor die zaadjes noodzakelijke levensvoorwaarden, later weer ontkiemen, groeien en bloeien? En wij daar, elders, vrucht verkrijgen, waar wij niets verwacht hadden, zij het dan iets later en niet ter plaatse waar wij gezaaid hebben? Kleinzielige, die U den moed laat ontzinken, die wanhoopt aan den vooruitgang der menschheid zoodra de storm der reactionnaire elementen het

hoofd opsteekt. Door lijden en tegenstand wordt de waarlijk overtuigde gehard en is in staat zoo meer te kunnen doorstaan.

—

Onderdrukking — prikkelt tot verzet.

—

Als de onderdrukte het juk der onderdrukking afgeworpen heeft, moet wel zijn eerste en voortdurend werk zijn te zorgen, dat hij niet meer onderdrukt wordt; evenwel moet hij niet zelf als onderdrukker optreden. Doet hij dit, dan zal de *door hem onderdrukte zijn* voetsporen volgen, en zich verzetten enz. tot in het oneindige. Men moet den strijd richten op niet onderdrukt te willen zijn en niet te willen onderdrukken.

—

Het is door onze zucht tot weten waardoor wij verjaagd zijn uit het Paradijs!!! de zucht tot weten waarom wij den hemel bestormen, beloeren met onze kijkers; de polen bezoeken, de zee in haar diepste afgronden betreden, in de ingewanden der aarde wroeten; het is de zucht tot weten waarom wij *niemand* en *niets* ontzien.

Op den hoogsten top der bergen, de diepste diepte onder den grond: in de woestijn als op den oceaan — aan den sterrenhemel, overal die *zoekende*, naar *weten* dorstende geest, die zoowel het oneindige, onmetelijk groote, als het kleine, onmetelijk kleine atoom en molecule onderzoekt — die stof, vorm en kracht tracht te doorgronden — die aan delfstof, plant en dier — aan alles en overal vraagt, aan *allen* en *alles* het geheim wil ontrukken, den roep: Vertel ons — *Wat* is het al? — *Hoe* is het al? — Wat zal het al een maal zijn? doet weergalmen.

—

Een wond heelt — het litteeken blijft.

—

Geen erger slavendrijver dan een voormalig slaaf.

—

Niemand kan 'n volk de vrijheid *geven*; een *volk* kan zich de vrijheid slechts *nemen* — ook zoo de individu.

—

Weg met den Koning. Leve de Afgevaardigde. Men kan even goed roepen: Weg met den oorlog, leve het leger.

Als er geen oorlog meer zal zijn, is ook een leger overbodig. — Als men een Koning kan ontberen, behoeft men waarachtig toch geen ander weer te nemen, al draagt hij ook 'n anderen naam.

Zoo ook leerde men mij »Weg met Napoleon« roepen — maar het »leve zijn wetten« — Conscriptie — zeggen *zij* zachtjes, die er belang bij hebben u voor de lasten daarvan te laten opkomen.

»Weg met Napoleon« alzoo leerde de meester, toen ik evenwel vroeg of die gehate conscriptie nu ook weg was — nu, dien dag deed ik geen goed bij hem.

—

Lichtpunten vindt men zelfs in het duisterste stadium der geschiedenis van de menschheid. Zoowel in de z.g.n. Heilige Boeken als in de Algemeene geschiedenis der volkeren, leest men *overal* van den *opstand* tegen het *gezag*, van *verzet* tegenover *willekeur* — 't verzet van den *slaaf* en wat daarmee gelijk staat tegenover den *meester*.

—

Dogma's zijn de tolhekken op den weg van den vooruitgang van den menschelijken geest. Ontwikkeling is de pasmunt waarvoor de Tollenaar u *moet* laten passeeren.

—

Wil men de uitbuiting voorkomen, men sture recht op het bolwerk der uitzuigers aan. Dat is, onze aanval moet gericht zijn op het kapitalistisch stelsel. Alle loopgraven welke gij maakt om de vesting te naderen, zooals de achturendag, de politiek, meer loon enz., zullen u niet naderbij doen komen, omdat de vijand tegenmijnen weet te leggen. Als gij met veel moeite, arbeid, offers aan geld, bloed en vrijheid een loopgraaf zult hebben tot stand gebracht, door één tegenmijn die zij in staat is, o, zoo makkelijk te leggen *zonder* offer, maakt zij al uw werk waardeloos. B.v. thans reeds wordt door de mannen van het kapitaal gezegd dat de productie in het geheel er niet onder lijdt of er *acht*, *tien* of *twaalf* uur gearbeid wordt. Ja zelfs erkennen sommigen nog er voordeel bij te hebben.

Meer loon doet naar evenredigheid de producten in prijs verhoogen, (hier wordt natuurlijk gesproken in het algemeen; niet dat voor *zeker vak*, voor *zekere categorie* op *zekeren tijd* en *plaats* dit niet een tijdelijk voordeel wezen zou.) En de

politiek ? Wel zij is afhankelijk van de economie: ten tweede heeft politiek niets te maken met de economie. Men doet het wel zoo voorkomen, omdat de vijand door de politiek invloed weet uit te oefenen, doch dat is slechts net zoo lang als wij er waarde aan toekennen — tot zoolang slechts. Recht af op ons doel.

—

Waarom bouwt men na negentien eeuwen Christendom nog kerkers — en waarom zijn er nog Mrs. in de rechten en berechten: het zou nu toch tijd worden van het *recht* te spreken: recht voor allen op genot — leven — vreugd — vrijheid.

Het komt daarvandaan omdat de geest van het goede, het recht — het ware — het edele in den mensch is gedood en verstikt: en is ondergegaan door de dorre letter van de wet.

Zoo lang er rechters zijn, zoo lang zijn er berechten, gevangenissen gevangenen, grenzen naties, soldaten oorlog, meesters slaven: en theologen, *doodslag*, in naam van den *lieven!* God.

—

Zekere insecten en kapitalisten groeien tegen het afsnijden van sommige hunner organen in. Alleen als men die beiden hun zuigbuis ontneemt, kunnen zij u niet meer schaden.

—

Er is een taal welke wij allen verstaan, de taal van het hart.

—

De waarde van het woord ligt niet voornamelijk in het *hoe* maar in het *wat* men zegt. Evenals een voorwerp meer waarde voor ons heeft door zijn hoedanigheid dan door zijn *voorkomen*.

Toch worden wij meer verblind door *uiterlijken* glans dan door het *innerlijk* wezen of gehalte. Hoeveel gelukkiger zouden al niet heden de z.g.n. huwelijken zijn, indien er meer gelet werd op *innerlijk* dan *uiterlijk* schoon: meer op karakter en zielenadel dan op schoone oogen, haar, of iets anders dat bekoort.

—

Man en vrouw verlagen daardoor beiden elkander en ieder

zich-zelf. Men let meer op het *vrouwtje* en *mannetje* dan dat men den mensch ziet.

—

Ik kan de vrouwen die zich leenen tot een z.g.n. schoonheidstentoonstelling niet anders begrijpen, dan dat zij haar waarde als *mensch* uit het oog verloren hebben — en zich dus gelijk een os, een zwijn of kip hebben aangesteld.

—

Laatst las ik van een te houden tentoonstelling van karakter-adel — maar dit was vrij zeker *spot*, omdat de *reklame die* zaak bederven zou. Toch kan een ieder zich van zijn werkelijk *schoonste* zijde laten zien. Nooit kan men weten of daardoor de reklame niet te beschamen is.

Maar ditmaal is er geen prijs der deugd te verdienen. Ieder toont zijn *schoon* karakter — *door* zijn schoon karakter, zonder meer.

—

De zon doet door haar koesterende warmte het graan rijpen. Zij vraagt daarvoor geen loon- en doet haar arbeid voor *allen* en om *niet*. De mensch evenwel, die het land bezit waarop hij zelf veelal niet eens gezaaid heeft, strijkt het loon op wat rechtens de zon verdiend zou hebben. Dat is 'n ongerechtigheid tegen de natuur bedreven. Als *ik zon* was, wel, ik scheen zoo lang en zoo hard, dat *mijn* loon, uit *de* zakken *van hem* was versmolten die dit onrechtmatig opgestoken hebben zou. Helaas, ik ben geen zon!

Als de *zon* wist — hoe de *mensch* omspringt, handelt, *kwaad* sticht met de vruchten van haar arbeid die zij doet gedijen, wel de *zon* zou zich schamen over de verdorvenheid van den mensch, die van al het *goede* wat zij verwekt nog zooveel *kwaad* weet te stichten.

—

Als een hond genoeg gegeten heeft — laat hij het resteerende liggen waar het lag. De mensch *eet* zoo veel hij kan en stopt de rest in zak of — — — brandkast.

—

Godsdienst en militairisme, hoe rijmt zich dat te sâam. De menschen, zegt men, zijn allen broeders — kinderen van denzelfden vader. — Waarvoor dan die broeders onderling zoo gewapend? Waarom kastijdt de vader zoovelen zijner onschuldige kinderen? Waarom bevoorrecht hij en-

kele Benjamins tegenover en tenkoste van millioenen anderen? Fabelen — legenden — bakersprookjes.

—

Men spreekt van Majesteitsschennis — alsof Majesteit te schenden valt. Door z.g.n. Majesteitsschennis te willen straffen, levert men het bewijs, dat het *geen* Majesteit was — wat geschonden werd.

—

Geleidelijke, langzame ontwikkeling in den uitgebreidsten zin van het woord, *zal* en *kan* een blijvende betere samenleving in het leven roepen. Dit sluit evenwel niet uit, dat daarom de stormen der revolutie minder zullen woeden — voorloopig althans.

—

Vrijheid is gelijk een kostbaar kleinood — dat zóó men het eens verworven heeft, voorzichtig dient verzorgd te worden. Bij de minste ruwe aanraking — bij den zachtst uitgevoerden dwang ontvliedt het ons — want het is geen vogel, dien men in een kooi kan sluiten.

—

Een waarlijk naar vrijheid strevend volk kan er geen vorst op na houden — al heet zoo'n man dan ook president.

—

Omdat de materialist niet gelooft aan een bovennatuurlijk wezen; de Athëist een God ontkent, niet gelooft aan een leven na dit leven, niet gelooft aan loon en straf hier namaals, moet en behoeft hij daarom *minder mensch* zijn, jegens zich zelf en anderen? Of eischt niet juist dat op *zich zelf staan* — dat *goed* te doen zonder hoop op *loon* of vrees voor *straf*, een hooger, zedelijk standpunt door hem in te nemen, dan dat van een ander die uit minderwaardige motieven, vrees en winst handelt?

—

Van alle toekomstige hiernamaals paradijzen waarvan men droomt, moet men hier dan toch de fundamenten aantreffen. En het is opmerkelijk hoe veel verschil van opvatting er bestaat in de voorstellingen van dit hiernamaals gelukkig zijn. Het is daarmeê als met de idee God. — Ieder vormt zich dit naar zijn begrip. Toch dragen al de voorstellingen van zoo'n Paradijs zoowel die van Christelijke als

van Mohamedaansche en Heidensche opvattingen alle een zeer sterk materialistisch karakter. Zelfs Dante vermocht ons niet een aanlokkelijk beeld van dat Paradijs te schetsen — veeleer kon hij de smarten van de Hel ons malen. Alle daar voorhanden zijnde smart en kwellingen die *daar* zullen gevonden worden zoo men zegt — zijn hier op aarde reeds te vinden. En zelfs de stoffen welke men noodig had om als martelwerktuigen dienst te doen om daar de afgestorven en stoffelooze ziel te pijnigen, zijn aan de aardsche materie ontleend.

—

Gebrek aan werkelijke orde is het kenmerk der hedendaagsche z.g.n. samenleving. Zij die nu deze z.g.n. orde willen omverstooten uit liefde voor de ware orde, *om de orde gegrond op den aard der dingen te grondvesten*, hen krijt men uit als orde-loozen.

—

In zeker land liepen de menschen op hun *handen* in plaats van op hun daarvoor bestemde *voeten*. Toen er een persoon kwam, die hun toonde dat de *voeten* de organen zijn waarmeê een *mensch* loopt werd hij . . . . Nu dit weet gij allen zelf, wat men iemand doet, die een *eenvoudige waarheid* zeggen durft — of nog erger, een *voorbeeld* durft geven hoe of iets behoort.

—

Wat al dwazen worden er toch gevonden buiten een krankzinnigengesticht, meer nog dan er in worden aangetroffen. Ja het schijnt dat de geheele maatschappij een aanval waagt op het gezond verstand, hoewel velen het zich niet zoo nog bewust zijn. Of is 't geen dwaasheid te sterven van honger, terwijl er brood in overvloed is? Is 't geen dwaasheid om voor'n paar strepen katoen niet voor den man, dit wordt er letterlijk zoo bijgeleerd, als 'n harlekijn te moeten loopen, te moeten springen, hurken en klauteren als 'n aap of 'n kikvorsch? Is het geen dwaasheid dat men den hongerige in plaats van brood 'n papiertje in de handen stopt met wat gewawel van 'n paradijs hiernamaals, en zoo'n hongerige dit accepteert instee van aan te dringen op wat brood? Is 't geen dwaasheid — maar waar zou het heen?

—

Zonder onverschilligheid, onwetendheid en vrees — geen

gezag, wetten en dwangmiddelen zouden er *zijn*, *komen* of *blijven* kunnen.

—

Opstandelingen noemt men die lieden welke met 'n klein *aantal*, meestal met weinig *middelen*, een éénmaal *gevestigd bestuur* aantasten, en dan *'t onderspit* delven. Vrijheidshelden heet men hen zoodra zij succes hebben behaald, en de *massa* zich bij hen aansluit.

—

Dit is weer geen wissel geven op de sociale revolutie. Wij moeten leeren vrij te zijn en dan vrijheid nemen.

Politieke en honger-revoluties doen alleen meestal verandering van den *meester* ontstaan. De sociale revolutie, die ontstentenis van gezag zal doen geboren worden, zal den meester overbodig maken.

—

Elke samenleving bestaat uit de verzameling harer leden en draagt het stempel hoe die leden zijn. Hoe vrijheidslievender deze leden zijn, hoe meer zij naar vrijheid streven, hoe meer vrijheid zich in al hun doen en laten zal vertoonen.

—

Met het erfrecht der Vorsten te verdedigen, bepleit men de onmondigheid der volkeren. Er worden nog Kratussen II in overvloed gevonden. Helaas ook nog bakers, minnen en redacteuren van oppositiebladen die «leve de koning» brullen.

—

Een *dwaas* beoordeelt den *wijze* naar zijn bevattingsvermogen. Hoe zoo'n oordeel is, snapt ieder.

Zoo ook kan een *heerscher* zich niet een denkbeeld vormen van de *vrijheid* — die hij *dwaasheid* — een hersenschim gelieft te noemen, en evenals *'n dwaas* den wijze, niet begrijpen kan.

—

Kritiek, veelal doet zij dienst om de onmacht van den kritiseur te bemantelen.

—

Veel begrijpen is veel vergeven, meer waardeeren, minder verachten en veroordeelen, en doet meestal een juister oordeel vellen.

—

De *woekerplant* hecht zich het liefst aan *hooge, sterke* boomen. Zoo ook de *laster* aan al wat *groot, edel* en *verheven* is.

—

Er is een groot verschil tusschen een werkelijken Cesar en een imitateur, die zich Cesar noemt.

—

Hoeveel procent? — ziedaar de huidige bijna eenige gangbare moraal.

—

Liefde tot iets geeft dikwerf het *vergrootglas* in de hand bij het beoordeelen van een goede daad — terwijl de *haat* dezelfde daad door een *verkleinglas* beschouwt.

—

Elk idee dat de *toepassing* van haar *streven* naar het ideaal niet *bezigt, daarvoor* terug deinst, is veroordeeld door *zich* zelve, nog lang van de verwezenlijking van dit ideaal verwijderd te blijven.

—

In de Puinhopen van Volney laat deze een priester ongeveer zeggen, dat de meeningen dat suiker zoet is, vuur heet enz. niet verschillend zijn; d.w.z. er is geen verschil van meening over dingen die wij na kunnen gaan. De strijd der meeningen over dingen die wij niet zoo controleeren kunnen, is juist dan het hevigst, naarmate wij er zelf minder van weten, waarbij nog komt dat ieder onzer zoo'n zaak door eigen bril beziet. Indien wij begonnen met zooveel mogelijk onze brillen af te zetten en uit onze oogen leerden kijken, het twisten oversloegen; zien te weten te komen wat te *weten* is; onder ons bereik althans ligt, mogelijk komen wij dan, uitgaande van het *bekende* spoediger tot het ons nog *onbekende*, dan als dat wij nog langer ons in twisten blijven verdiepen over het *onbekende — dat* als het *voornaamste* beschouwen en daarvoor het *bekende verwaarloozen.*

—

Er zijn veel Golgotha's geweest en zij zijn er nog. In ieder tijdperk der geschiedenis, in ieder gedeelte van de wereld *werden* en *worden* tegenwoordig ook nog bloedige drama's afgespeeld. Jezus, Huss, Bruno, Babeuf, e. a. zijn daarvoor getuigen.

—

Als er 'n groot man bezweken is, vieren de dwergen feest. Wat 'n feest voor de Lilliputters toen zij Gulliver slapende overrompelden! Wat tooide Klein Duimpje zich met de mijlslaarzen van den reus!

—

Wat verliezen wij veel van ons waarachtig *mensch* zijn, door ons te verliezen in *persoons* en *partij*-strijd. Wat worden wij soms grof, wat verlagen wij ons zelf daardoor.

—

Wij zijn er voor wij weten dat wij zijn. Indien wij konden weten, voor wij zijn, wat het leven ons aan te bieden heeft, zouden wij het dan wel de moeite waardig keuren, den strijd om het bestaan te voeren — en dan nog waartoe?

Dit is geschreven in een zeer *pessimistische* bui. En toch, wat geluk kon er voor allen zijn, indien wij van *veel waar wij zelf de oorzaak van zijn, ons konden ontdoen.*

Werkelijk zuiver genot, o, hoe weinig is dat nog te vinden. Er kleeft nog altijd een bittere nasmaak aan hetgeen wij genieten en door anderen geleden is, in onze z.g.n. samenleving.

—

Spinoza komt tot de conclusie dat datgene wat nuttig is, ons genot verschaft. Ethica. Multatuli zegt in één zijner ideeën «Genot is deugd". Wat is hem dit toen ten kwade geduid!

Is dan genot geen deugd? — 't Is zijn schuld niet dat gij niet *weet* te *genieten* en onder genot gewoonlijk slechts 'n platte bestialiteit verstaat.

—

Indien wij nu aannemen mogen dat Spinoza, Multatuli en zooveel andere «groote denkers» zich 'n zuiver denkbeeld hebben weten te vormen van genot en daarmee niet bedoeld hebben het louter voldoen aan onze z.g.n. lagere hartstochten, het streelen der zinnen, waar blijft dan het argument, dat wel deugd genot, doch genot geen deugd *zou zijn?* Men zie *V. d. Berg*, *Marie Anderson* e. a.

—

Als wij 'n idee uit zijn verband rukken, een andere voorstelling eraan geven dan wat de *auteur* er mee *bedoelde*, dan komt het nadeel van het slechte wat *wij* daarmee veroorzaken, *ons* niet *ten voordeele*, doch den *auteur ten goede.*

Ja! ja! het is maar al te waar, dat men Clio het best in haar huisgewaad leert kennen. Wat zou er veel zich duister en dof doen aanzien, indien 't zichtbaar was, wat nu nog blinkt, indien wij eens iemand in z'n dagelijksch leven gade konden slaan, dan zooals nu af en toe eens in 't openbaar.

—

Alleen de mensch heeft daarom reeds aanspraak op liefde, omdat hij mensch is. Het zijn de eigenschappen en omstandigheden die wij *in* hem en *voor* hem anders zouden wenschen, nimmer het wezen.

—

Er ligt een mensch in het water, die uwe hulp behoeft. Zult gij dan eerst gaan vragen *wie* en *wat* hij is? Hoeveel menschen heeft men niet reeds vervolgd, onmogelijk gemaakt, in de gevangenis laten verkwijnen en gedood, wier enkele misdaad was, dat zij naar waarheid, vrijheid en rechtvaardigheid streefden. Toch leven die ideeën nog. Men kan den mensch het leven wel benemen, leven en gelukaanbrengende ideeën nooit.

—

De echo is afhankelijk van zekere plaatselijke, natuurlijke of kunstmatige omstandigheden. Men kan deze zoodanig wijzigen, dat de echo daardoor verdwijnt. Heel anders is het met den nagalm. Zij herhaalt tot in het oneindige, niet juist *woordelijk* goed verstaanbaar en duidelijk voor ieder, maar met holle klanken welke de faam kleurt en siert en dit voordurend en overal verbreidt. Reklame is haar naam. Indien wij alles eens van het klatergoud vermochten te ontdoen, wat zou er veel, wat thans zoo blinkt en schittert en thans ons nog verblindt, een onaanzienlijk voorkomen hebben. De *echo* geeft meest altijd getrouw *eens* of *eenige malen* weer; de *faam* vergroot, versiert tot in 't oneindige — dat is: zij liegt.

—

Hij die in staat is 'n dier te martelen, koud, cynisch en gevoelloos; voor zóó'n wezen is 't alleen *vrees* die hem belet, dit ook 'n mensch te doen. Het gevoel moet in hem ontwikkeld worden — dan zal hij het uit zich zelven laten — *vrees* alleen is geen waarborg genoeg.

—

Door liefde voor het *dier* de jeugd reeds in te prenten,

legt men reeds vroeg den grondslag voor liefde tot den *mensch*. Volgens mij zal het een belangrijke schrede voorwaarts zijn op den weg naar een in waarheid zijnde menschensamenleving, indien wij nu reeds beginnen het *dier* goed te behandelen. Van mishandelen wil ik niet spreken. Wie 'n weerloos dier mishandelt, verlaagt zich zelf tot beneden het z.g.n. redelooze dier — wat soms meer rede toont te bezitten dan z'n beul. Toch moet die dierenliefde niet in een zóó ziekelijke ontaarding omslaan, zooals men dit somwijlen aantreft. Een hond, vogel, of paard heeft het somwijlen veel beter dan menig mensch ; ja zooals ik zelf heb gezien een mensch de brokken brood en aardappel, het overschot van een hondenmaal, gretig verslindende. — Zie dat is een overdrijving naar de andere zijde, waarmee wij den *mensch* beneden het *dier* stellen. Een *dier* te *martelen* is laf, een dier te *vertroetelen* en den *mensch* te *verwaarloozen* is den mensch onwaardig.

—

Ik was laatst in de Diergaarde. Wat mij *v.n.* dezen keer trof, behalve de fraaie collectie dieren en planten, dat was, de hokken en de gebouwen waarin de dieren gehuisvest waren. Deze munten uit door frischheid, helderheid en degelijkheid. Ik dacht zoo bij mijzelven, hoeveel millioenen menschen zouden niet gelukkig zijn, indien men hun *zulke* woningen, verblijfplaatsen verzekeren kon. Is dit geen aanklacht ?

—

Wanneer de wetenschap den mensch zoo heeft verblind dat hij meent niet meer te kunnen dwalen ; voornamelijk daar waar zijn *weten* nog meer op *hypothesen* berust dan op vaste, erkende *natuurwetten*, als tweemaal twee is vier ; verder geen dwaling *wil erkennen*, als *mogelijk* aannemen zelfs niet — welk een *monster* is dan toch zulk 'n mensch. Die z.g.n. wetenschap is 'n geesel voor ons in *zulke* handen geworden inplaats dat zij ons *heil* aanbrengt. Doch dat is *niet* de schuld van de *wetenschap*. Dat is de *mensch* die er stokpaardjes op na houdt en daarvan nimmer of nooit afstand gelieft te doen. — Dat zijn *monsters* in menschelijke gedaante, erger, gevaarlijker dan een Cartouche. Men denke aan Bertulles en het borderel in de zaak Dreifus.

Lombroso — met z'n misdadigerstype, waaronder alle

anarchisten gerekend worden. Ziehier een staaltje waarop ik doelde, dat de geleerdste wetenschappelijkste mannen v.n. als het hun stokpaardje geldt — in staat zijn de grootste monstruositeiten te verrichten. Stel U voor een verzameling van *zulke* geleerden, ieder *hun eigen* stokpaard *berijdende* — als de *regeerders*, omdat zij de *knapsten* zijn.

—

Brand! brand! Hendrik d'r uit, word wakker, er is brand! Met deze woorden wekte mijn vrouw mij uit den slaap, en daar 't koud was en 't bed mij trok, had ik weinig zin om op te staan; maar door 't gillen, geschreeuw, rumoer, 'n paar duwen van m'n ega, goed wakker geworden zijnde, zegevierde de lust tot hulpbieden zoo 't kon, over mijn z.g.n. lager egoïsme, dat mij aanraadde «d'r maar in te blijven» en stormde ik half gekleed de trappen af om eerst eens poolshoogte te nemen.

Beneden gekomen, ja! pal naast mij stond het kruideniers-winkeltje in brand; rook en vlammen sloegen reeds naar buiten, terwijl 't leven en rumoer voortdurend toenemende was en, als gewoonlijk, men de handen tot hulpbieden niet uitstak. Daar schreeuwde de vrouw uit 't winkeltje plotseling om haar kindertjes. De vader, geheel de kluts kwijt, hoorde of begreep haar niet eens. Bom, ik naar binnen, naar boven en daar . . . gelukkig . . . . all right! Ik had alleen wat last van den rook gehad, zoodat de tranen mij uit de oogen persten; 'n mondje water, eens gehoest, en klaar was Kees. Daar kwam eindelijk de man, de vader tot bezinning en . . . Buurman! er ligt nog een vol vat petroleum in den kelder: als de vlam er bij komt, dan is 't onheil niet te overzien en zijn wij allemaal geruïneerd. «O God! help buurman! help! boven liggen mijn kindertjes nog in d'r bed!» alzoo een vrouw welke boven den winkel woonde en radeloos scheen. Daar kwam waarachtig ook mijn ega zich in 't koor van jammerklachten mengen. Hendrik! help toch! en blusch toch dat vuur, wat zal er anders nog gebeuren: de jongens liggen nog in 't bed te schreeuwen, waar moet ik er mee heen, ik weet geen raad!

Ja, allen tegelijk helpen dat gaat niet; één voor één geen tijd voor. Toen: jongens geef mij water aan, dan zullen wij doen wat wij kunnen. Die jongens waren eenige mannen en vrouwen, die zich in mijn nabijheid bevonden. Ik be-

sloot dus te handelen zooals dit mogelijk was, zoodoende waren wij allen 't beste gebaat. Nog altijd geen brandspuit, nog zelfs geen politie-agent, natuurlijk. Met 'n emmer water gewapend er in. En toen maar «geef water, water! nog meer water» !!! 't geen mij ruimschoots uit de kraan van den melkboer daarnaast verstrekt werd. Rook en vuur moesten eindelijk wijken en bijna verstikt door den rook, mijn haar gezengd door 't vuur, mijn hand bezeerd, natte kleeren . . zoo smaakte ik eindelijk 't genoegen, 't gevaar overwonnen te hebben, daarbij dapper terzijde gestaan door de vrouwen, die 't aan een water- en woordenvloed niet ontbreken lieten. Daar lag dan dat vat petroleum waar wij allen zoo voor bevreesd waren geweest: nu zonder vuur, kon het ons geen kwaad meer doen, en triomfantelijk ging ik, als weleer de overwinnaar, op 't verslagen lichaam van mijn vijand zitten.

Daar, eindelijk, hoorden wij geraas als van rollende wagens over de keien: opnieuw geraas, geschreeuw, gejoel . . . 't was de brandweer die kwam. De brandmeester met z'n staf en verdere trawanten traden binnen. Alles werd nagezien, nauwkeurig gadegeslagen of er nog een vonkje te bespeuren was, of nog iets te smeulen lag. Alleen 'n weinig opstijgende damp was te zien. Verder 'n groote hoeveelheid water, waarin van alles te drijven lag. Geen spoor van vuur. Daar zegt een kennis van me, die aan de brandspuit is: «Hein, geef mij eens die emmer water hier, (de laatste die ik nog in de hand als 'n reservewapen hield.) Ik geef hem die, zonder iets daaruit te kunnen opmaken, welke bedoeling hij er mee kon hebben. Doch hij wist 't wel. Hij wierp de emmer water op den grond, in den plas en voegde mij toe:

«Zie zoo, dat is weer gauw f 75 verdiend; nou hebben *wij toch* water gegeven.» En toen ik hem opmerkte, dat de brand door *ons* en en niet door de *bemanning* van de *spuit* gebluscht was, en *zij* als mosterd *na* den maaltijd kwamen, toen hoorde ik: «Nou ja, alles goed en wel, maar *wij* hebben toch water gegeven, dat is toch waar, en *daarom* is 't toch maar te doen. Jij of jelui krijgen toch anders niks, en nou hebben wij er nog wat van. Maar, als jij nou van de week op de klacht wil komen, dat hiet zoo, zei hij, dan zal *ik* wel 'n woordje voor je doen: dan zal ik zeggen, dat *jij*

't was die *mij* 't water aangaf, waarmeê *wij* de brand hebben gebluscht.»

«Dat is valsch!!!» riepen de vrouwen in koor en verdwenen successievelijk op aandringen van de politie, die inmiddels ter plaatse verschenen was, van 't tooneel.

Overbodig te zeggen dat ik *niet* naar «de klacht» ben gegaan en mij met 'n *eensdeels* gerust, *anderdeels* met een in opstand tegen zulke «*spuitgast argumenten*» gekomen geweten, dien dag met 'n nat pak aan den arbeid toog en werken bleef. Wat al instellingen, die op *zulke* argumenten nog berusten. (*Historisch.*)

—

Verstand en gevoel altijd in ons strijd voerende, laat ons trachten deze beide ieder hare rechten te geven, dat beide in harmonie ons door het leven leiden. Toch, op gevaar van voor 'n hard gevoelloos wezen te worden aangezien, moet ik zeggen, verstand verdient de voorkeur zonder het gevoel geheel te onderdrukken. Omgekeerd moet het gevoel niet uitsluitend ons beheerschen.

—

Hoe komt het toch, dat wij bij het aanschouwen van een kunstwerk, bij het lezen van een boek, het hooren van muziek vooral, ons zoo getroffen voelen, door toon, lijn, kleur of woord? Terwijl, wanneer wij het beeld, het doek, het stuk ontleden, er niets anders overblijft dan de *verwondering* ons zoo getroffen te zien, door iets wat toch maar 'n *sprookje*, wat *verf*, *steen*, *papier* of *geluidstrillingen waren?* Is het niet veeleer alsof er iets dan *in ons werd aangeraakt*, wat wij niet wisten dat wij bezaten, en door dat dit uit z'n sluimering gewekt ons pijnlijk *verwijt*, dat wij dit zoo verwaarloosd hebben? Die *idee*, die *klank*, *kleur* of *lijn* die ons zoo trof door middel van onze *zintuigen*, waardoor wij ons tot haar voelden aangetrokken, gelijk de naald door de magneet, is aantrekking. Zoo ook is het tegendeel te verklaren; de afschuw voor het leelijke, het slechte — afstooten.

—

Wat anderen met woorden niet kunnen uitdrukken, ons niet vertolken kunnen, dat gevoelen wij soms door klanken. *Gevoel* vult aan en kan soms ons zeggen, en doen verstaan wat *woorden* niet vermogen.

Muziek is daarom zoo'n machtig wapen in de hand van hem die het weet te hanteeren voor *zijn* doel, omdat de toon spreekt tot ons *innerlijk zijn*, en het verstand niet roert. Doch juist *daarom* moeten wij des te méér op onze hoede zijn om het verstand niet geheel het zwijgen op te leggen. Het gevaar onze zelfstandigheid te verliezen *zit niet* in de *klanken* van het lied, dat ons treft op zich zelf, maar in *den zin der woorden* in maat en toon gezet, welke ons tot daden drijven — meegesleept door de werking der muziek op ons gevoel, welke wij kalm met ons verstand beoordeelende, anders achterwege zouden laten.

—

Zet op de Marseillaise, het revolutionnaire lied, dat tronen deed *instorten*, *woorden* om het *tegendeel* te betoogen. De klanken zullen mogelijk dezelfde gevoelens blijven opwekken, doch de *woorden* in dienst van het *leidend verstand* zal richten wat te doen — *vernielen* of *herstellen.*

—

Veel begrijpen is veel vergeven, zegt men. Veel te hebben liefgehad is veel vergeven wat ons slecht bejegend heeft.

Begrijpt men dan niet? Heeft men dan niet lief?

Is er dan zoo'n groot te kort aan *verstand* en *gevoel* bij de meesten onzer? Of de menschen *begrijpen* niet en *gevoelen daardoor* het lijden niet van anderen, 't komt er niet op aan in welken zin; òf zij *gevoelen* niet het lijden van anderen d. i. zij beseffen de redenen niet waardoor wij lijden — dat is zij *begrijpen* niet. *Botheid* dus van verstand — *stomp* van gevoel. Verstand dient de wonde te *peilen* — gevoel dient als heelende balsem te worden aangewend.

—

Wie in verdrukking leeft, gevoelt, verstaat, *beantwoordt* vaak het eerst den kreet om vrijheid door anderen aangeheven.

—

De zevens en achten behooren wel in 't kaartspel, maar vertegenwoordigen op zich zelf geen zekere waarde, zooals de tienen, azen enz. Alleen in *verband* met *andere* verkrijgen zij waarde. Dit is niet op *menschen* van toepassing ! ! ? Ieder van dezen *moet* waarde vertegenwoordigen, doet hij dit niet, wel, dan is hij gelijk 'n zeven of acht uit het kaartspel — wat niet de roeping van den *mensch* zijn kan.

—

Vleesch, bloed, ledematen, zenuwen enz., dit geheel geconstrueerd *als 'n mensch*; bewegende zooals *wij ons bewegen*, zoo'n kunstproduct, wat is het meer dan 'n automaat? Niemand zal zooiets een mensch noemen. Het bewustzijn, het denkvermogen, wat juist den mensch, mensch maakt, ontbreekt. Hoeveel automaten nog hinderen den waren mensch in *zijn* beweging. En men wil ons juist nog meer tot automaten vormen! Prosit!

—

De menschen handelen meer als dwazen, dan als wezens die den naam *denkdieren* dragen. Somwijlen vragen wij ons af, of geheel de wereld niet als één groot krankzinnigengesticht is te beschouwen, waarin de nuchtere mensch als 'n groote gevaarlijke *monstruositeit* wordt tentoongesteld. Men denke aan *oorlog*, *legers*, *grenzen*, vorsten, en armoed van de massa tegenover de weelde van enkelen, geopenbaarde godsdienst, z.g.n. punt van eer, het duel enz. enz. Wat al dwaasheid *buiten* het krankzinnigengesticht. — — —

—

De kracht van een idee, een zaak of iets dergelijks ligt niet in het *groote aantal* dergenen, die zich rond dit idee scharen en er voor strijden, maar in de *waarde* van het *idee zelve* in de *hoedanigheid* der strijders en den te voeren strijd. Men lette dus meer op hoedanigheid dan op hoeveelheid.

—

Het is een *leugen*, dat een *volk* naar de wapenen grijpt. Een leugen dat een volk zijn vorsten *eert* en vreest. (Vreezen en eeren hoe rijmt zich dat te zaam?) Een leugen dat een *volk gloeit* voor *vrijheid* en *recht*, en meer dergelijke algemeene — nonsens.

Enkelen zijn 't die de massa in beweging brengen. Dan gebeurt het soms, dat als in een roes, men door waanzinnig opgewonden geschreeuw, de massa iets anders ziet doen dan schreeuwen: wat gewoonlijk dan nog de sporen draagt van 'n ondoordachte handeling geweest te zijn. Joelen, schreeuwen, soms in bloeddorstige, laffe baldadigheden, losbarsten. Ziedaar al!

Gewoonlijk hebben de glazenmakers na zoo'n uitbarsting — die gelukkig nog al van korten duur is, veel werk aan den winkel: ja, wie zegt, dat zij niet hard hebben meê helpen stuksmijten in deze? Houdt zoo'n toestand langer aan, dan

kan dit alleen geschieden door kunstmatige warmhouderij, vrees aanjagen en dwang.

—

Een parlement, saamgesteld uit specialiteiten zou, omdat ieder lid apart werkelijk een *iets* is in *zijn* vak en men dit ook algemeen erkent en weet, juist *omdat* zoo'n specialiteit *buiten zijn* vak, vraagpunten moet behandelen met specialiteiten weer *uit andere vakken* en transigeeren moet met *niet vaklieden*, een groote monstruositeit zijn.

Dat is geen recept, geschreven ter aanbeveling voor de middelmannetjes.

—

Om een dwaling te erkennen, moet men *weten* gedwaald te hebben: men is dus in zijn *weten* weer vooruit gegaan: *weet* dat men *meer* weet, dan toen men zijn eerste meening — die later bleek dwaling te zijn, *uitte*.

—

Gezag stamt af van gezeggen. Geld van iets wat slechts geldende is voor zeker voorwerp of anderszins. — God van weten. — Mensch beteekent, denkdier, maar dat alles weet gij — gij zijt immers allen denkdieren en munt juist in *denken* uit.

—

Voor den individu is de dood het einde. Wel *blijft* zijn stof, zijn kracht in eeuwigheid, onder andere vormen weer te voorschijn tredende — maar *dit* is juist het verschil met de aanhangers der onsterfelijkheidsidee, dat zij die *dit* idee aanhangen, den *individu* onsterfelijk — eeuwig, denken.

—

De mensch, indien hij den dood vreest, vreest den dood slechts van zijn eigen onbeduidend ik-je. — Hoe weinigen die er slechts in de verte eens aan *denken* dat ook eenmaal de dood van den *mensch*, de *menschheid*, van alle menschen aanbreekt en . . . . evengoed ook weer dat er een soortgelijk wezen weer worden kan en zal, als thans.

—

Al is het waar, dat het *tegenwoordige* alléén voor ons bestaat voor ons thans levende individuen, dan heeft het *verledene* voor ons ook toch iets werkelijks; aangezien wij de *stoffelijke* zoowel als *geestelijke* erfenis hebben aanvaard

ons door het voorgeslacht nagelaten. Ja zelfs het *toekomende* heeft voor ons iets als wezenlijke waarde, omdat wij *thans levende* het in onze macht hebben te willen, *hoe* en *wat* wij het *nageslacht* zullen nalaten, zoo in stoffelijken als geestelijken zin.

In het heden is dus het verleden als ook het toekomende begrepen. Ook voor den individu heeft het verleden en de toekomst iets werkelijks. Daden door ons *gedaan* — oefenen hun invloed uit op ons tegenwoordig zijn, ja zelfs op het *toekomende*. Het heden is een stip, terwijl men 't bedenkt is het niet meer. Zoo, zóó, in dien zin gesproken, kunnen wij de theorie verklaren van sommigen die beweren, *dat het* heden *niet* bestaat.

—

Ons heele streven, willen en doen, richt zich naar de lessen die achter ons liggen op het toekomende. Het *heden* is slechts een noodzakelijk *aanknoopingspunt* van 't *verleden* en het *toekomende* in ons bestaan.

—

Ook het dier handelt met overleg — houdt zeer goed rekening met den toestand van het oogenblik waarin het zich geplaatst vindt en brengt de lessen in practijk die hem in het leven door ervaring (zoowel alsook door overerving) bij gebleven zijn door herinnering.

—

God is 'n fictie, een droom, een hypothese gesteld door den zoekenden, niet ontwikkelden, een eerste oorzaak aannemenden, menschelijken geest. Er is niet een enkele hypothese aan te wijzen — die zooveel menschen bloed en levens heeft gekost dan die. Ook zoo de Staat. Wie — wat is de Staat anders dan een fictie, die alleen zoolang bestaat als wij haar erkennen — noodig achten? Hoe lang nog, mensch, zult gij u buigen voor dingen die niet iets wezenlijks zijn, doch slechts in uw geest, in uw zelven, haar oorsprong hebben gevonden!?

—

Goed of kwaad noemen wij iets naarmate het ons nuttig en aangenaam voorkomt of omgekeerd. Zonder een bewust wezen dat waarnam, iets vergeleek in verband met *andere* dingen en zoo iets naar zijn besten wil of dat zijner medemenschen beoordeelde, zou er *in de dingen* op zich zelf geen

goed en kwaad gevonden worden. Spinoza zegt: m.a.w. datgene noemen wij *goed* wat ons *aangenaam* en datgene *kwaad* wat ons *onaangenaam* aandoet. En Schopenhauer — wij noemen dat goed wat juist zoo is als wij dat willen. Waarom dan ook voor den een goed kan zijn, wat den andere als kwaad voorkomt. Kwaad kan dus goed wezen en omgekeerd.

—

Slecht timmerhout kan goed brandhout zijn, en een tooneelspeler, die de rol van Marqué vervult, de slechte, valsche rol dus, kan deze goed vervullen en kan zelfs als mensch een goed mensch zijn. 't Is dus een goede valschaard.

De norm wat voor goed gehouden wordt, die geldende is voor zekeren tijd, plaats en omstandigheden, waarvan de idee goed en kwaad afhangt veelal, ach, ieder normaal mensch *weet* dit, in *zijn tijd*, *plaats* en *omstandigheden*, hoe hij daarover te denken heeft. Wie den arme *besteelt* om zichzelf te baden in weelde en overdaad, ik noem zoo'n wezen *geen* goed mensch. Wie zoo'n parasiet zijn zuigbuis ontneemt, hij bewijst *uitzuiger* en *uitgezogenen* een weldaad.

—

Vreemd, de meeste menschen huiveren van den beul en zouden zich geneeren in zijn gezelschap. Doch het behoort tot den «bon ton» eenige mrs. in de rechten, hen, die dus het *vonnis vellen*, tot zijn intieme vrienden te kunnen rekenen en hun de hand te mogen drukken. En dan onze geridderde of *on*geridderde militairen?

—

Iemand die doodt op bevel van anderen, is nog lager dan de mensch, die een moord bedrijft door welken hartstocht dan ook daartoe gedreven.

De beul, de uitvoerder, is niet meer dan het willoos werktuig, de automaat, de machine.

De man, die het vonnis velt, handelt naar wat hij *noemt* het recht, is dus 'n koudbloedig wezen, die zonder hartstochten handelt, naar voorschrift van sommige verouderde bepalingen, waarover men 't onderling zelf niet eens is.

De drijfveeren, welke de moordenaar er toe dreven, zijn daad te doen, hoe *laag* ze ons dan ook soms voorkomen — moeten wij zien te *niet* te doen. En ik ben er zeker van, indien deze vorm van eigendom, het kapitalistisch stelsel, mor-

gen aan den dag had opgehouden te bestaan — dat 99 % der moorden en andere misdaden niet zouden voorkomen.

—

De doodstraf verhardt den mensch : het publiek gaat kijken alsof het naar een circus of comedie gaat. De beul en z'n helpers zijn automaten. De rechter, door geen motief of hartstocht gedreven, (of men moet een *idee* treffen willen *in* den *man* — zooals met Jezus — Servet — Spies e.a.,) spreekt een vonnis uit over zijn medemensch, dat èn hem èn de menschheid in het geheel verlaagt. Het koude, dorre, zonder *voor* of *tegen*ingenomenheid uitgesproken vonnis, (immers een *rechter moet* zoo 'n vonnis vellen,) is een nog lager moord bedrijven dan de moord uit hebzucht, wellust of iets anders voortgesproten. Hij handelt althans naar motieven — welke wij, afkeurende, moeten oplossen en voorkomen.

—

Het is de roeping van den mensch den moord te *voorkomen* in plaats van hem stelselmatig als 't ware te *kweeken* zooals wij thans door *opvoeding* — wijze van *samenleven* enz. bezig zijn te doen. Den mensch *ontwikkelen* — zedelijk en verstandig — gevoel en rede — maatschappelijk vrij en onafhankelijke wezens vormen — ziedaar een m. i. betere taak dan een *kwaad* dat niet meer te herstellen is, door een nog *erger kwaad* te willen uitwisschen. Kwaad, wat wij daaronder verstaan, even als ziekte *voorkomen*, is beter dan als het eenmaal *feit is* dit te willen *bestrijden* : terwijl wij nog zoeken moeten naar het afdoend middel.

Moet ik nog wijzen op datgene wat men de jeugd als hoogste moraal — onderwijst. — Vaderlandsche geschiedenis — moord en roof — en den Godsdienstweer roof, moord en verkrachting ? — Dat dit van grooten invloed is op het *latere leven*, is overbodig om hier over uit te wijden.

—

Door een *beteren* hartstocht in de plaats te stellen van een *minder goeden* zegt Spinoza ongeveer, verdooft de laatste. De wetenschap leert : men verdrijft 'n prikkel door 'n sterkeren prikkel. Door ontwikkeling van de *rede* en uit *gevoel* zullen de *lagere hartstochten* moeten verdwijnen, de waardeering voor ieders leven en vrijheid — ons aller hoogste goed zal rijzen.

Al dat gepraat over — Is er een God ? en hoe ? wekt slechts halfslachtigheid. Hij is er *niet* of Hij is er *wel* : één van beiden. Is hij er, dat wij hem dan kennen, d.w.z. dat *Hij make* dat wij *weten* dat Hij er is. Dat is *zijn* zaak. Al de wijsgeerige stelsels nu zou men kunnen splitsen in *twee* verschillende groepen. Zij die een God(en) *leeren* (een persoonlijken zoo als Joden, Christen en Mohamedanen enz. : en een onpersoonlijken zooals sommige oude Grieken, Hartmann : Theosophen enz. —) en zij die hem *ontkennen*. Nu is voor ons menschen, alleen door *ervaring*, gebaseerd op onze *rede* — iets met zekerheid te *weten*. Alle theoriën missen een redelijk *bewijs* — wat wij ervaren kunnen en waarnemen — van een *daarzijn* van *zoo'n* God.

—

Theosophie — laatste wanhoopspoging aangewend ter verzoening van geloof en wetenschap. Leer van een verfijnd Oostersch fatalisme — zielsverhuizing — met haar groote reeks geheimzinnige feiten tegen de bekende wetten der natuur: met haar profeten, zieners, wichelaars — magiërs, eenige duizenden jaren te laat geborenen die niet *doen* wat *verteld* wordt dat Jezus *deed* — de honderden armen spijzigen van een enkel brood en een enkele visch, terwijl zij de macht zeggen te bezitten — de adepten n.m. — om de stof zonder aanraking te kunnen verplaatsen. Gezellige onderonsjes, clubjes vormende, onderzoekende : angstig in verbazing gerakende bij de zoutelooze praat die het sommigen z.g.n. mediums behaagt neer te schrijven of als orakels van hun lippen te laten vloeien bij hun seances. Te *verstandig* om met alle kerkdogmatiek mee te gaan en om de theorie van hun naaste geestverwanten in de „leer der geesten“ getrouw te blijven, die een enkel *voortbestaan* van den geest leeraren ; waarom zij bij dit *voortbestaan* nog een *vóórbestaan* gevoegd hebben, ofschoon dat niemand onzer ooit bewust geworden is, op Pythagoras e.a. na zoo zij zeggen. — Leer van *moderne* hocus pocus meêgaande met den tijd : daarom dat alles bedekkende met het modern manteltje der wetenschap : om *daaronder* — bot te vieren, aan de meest *geest bedervende*, het gezond denken *verlammende*, *orakeltoeren* en *woorden*.

Groot aantal aanhangers van *eerlijk bedrogene*, ter goedertrouw, voor wààr aannemende, in de macht van een *klein*

aantal zéér sluwe lieden. Leer van een harteloos karma: Vallende met de hypothese Reincarnatie.

Spiritisme — leer van kracht *zonder* stof, leer van een eeuwig *voortbestaan* — *met een begin*: leer van *hocus pocus* pianospelende en zonder aanraking verplaatsing — *veroorzakende geesten*, verbreking der wet der zwaartekracht zonder daar een andere kracht voor te bezigen — ontdekkers dus van een geestenkracht: leer der materialisaties van den geest — daarmeê de stofmenschjes, materialisten willende verpletteren. Juist *daarmeê bewijzende*, dat zoo er sprake kon zijn dat er *stoffelijke geesten* zijn kunnen, er door hun een pleidooi gehouden is voor de *stof*. Leer gevaarlijk voor 't gezond verstand. Goede leerschool voor aspirant krankzinnigen; telt veel Ds. onder hare leden-voorstanders enz.

—

Zoodra *weten* in het schip geladen wordt — dient de ballast *geloof* over boord geworpen te worden.

—

Geen wijsbegeerte zal ooit vruchtbaar kunnen zijn, indien zij niet zoodanig op *Rede* en *ervaring* is gegrondvest, dat *ieder* het snappen kan.

Aan gloeiend ijzer, zoo gij dit met uw onbeschermde hand aanvatten wilt, zult gij u branden — zal ontzaggelijk beter door *'n ieder* begrepen worden dan alle theorieën over *voor* en *voortbestaan* — kracht *zonder* stof — iets wat omhoog valt *niet* uit gebrek aan *zwaarte*, aan het *hier* en *elders* zijn op het *zelfde* oogenblik van *denzelfden* persoon enz. enz.

—

Laatst zag ik dat 'n meisje op het zien villen van een levende paling — een flauwte kreeg. Nu is dit ook een ontzettend gezicht. — Zoo'n paling kronkelt, en wringt zich om de hand van zijn beul. Ik *kon* begrijpen, dat 'n gevoelig hart . . . enz. 's Middags evenwel zag ik haar wandelen met een gedecoreerd persoon — M. W. nog al.

Heeft zij er mogelijk wel *ooit* aan gedacht, dat om de handen van haar galant, *menschen* zullen gekronkeld hebben — vrouwen en kinderen mogelijk — als palingen 's morgens bij den palingkoopman?

—

Verstand of gevoel wat moest den boventoon voeren? Zij

was al zoo oud, die stakkerd: al twee en tachtig jaar, m'n jongen, en nog doe ik alles zellevers. Het is 'n zegen van den Heer zoo oud te worden, en altijd zelf mijn kostje opgehaald — met God en eere.

Hein, mijn man, ja hij drinkt nog wel's een slokkie te veel — dat is altijd zijn ongeluk geweest — anders zouën we nou *zoo* niet zitten, zie je — zoo . . . . afijn . . Het wordt nou wel *'n beetje zwaar*, zoo op je ouwe dag te moeten sukkelen, maar — het heit *zoo motten* wezen zal ik maar denken, 't is Gods wil. — (Mohamed kan tevreden zijn.) — — — — —

«Maar je zoons? doen die niets voor je? vraagde ik.» Och! wat zal ik je zeggen. — Daar heb je Jan de jongste, weet je wel — die heit het bovenst best, die jongen — hij werkt nou voor z'n eigen en heeft nou al drie of vier knechts. Maar, zie je — hij is wel goed voor ons . . . zeker . . . maar . . . maar mijn oudste jongen . . . die arme jongen — drie weken geleden is hij van een stelling doodgevallen — metselaar was ie — de stelling brak; de heele boel viel en hij ook — dood — morsdood was ie dadelijk. Ja hij laat 'n vrouw met drie kindertjes na — . . . Die, en dan mijn dochter — die is weduwe zie je, ze wascht voor de menschen, die hebben altijd het meeste met der ouwers te doen gehad. — De jongste, hij is wel goed, maar hij is toch nooit zóó geweest als — — hij heeft het altijd erg druk met z'n werk zie je — dan denken ze zoo niet om der ouwers — als mijn *Hein* die nou dood is — hij hiette ook Hein na zijn vader omdat hij de oudste is — Ach God ja — dat zal je altijd zien wat *goed* is, gaat heen en wat *slecht* is — nou zoo niet — — hier stroomden rijkelijk tranen — en dan, Maar de Heere heit gegeven en hij heit genomen, staat in de Bijbel — anders toch zoo'n goeie jongen. Hiernamaals en dat duurt zoo lang niet meer, voel ik wel, heb ik hem toch weer bij mij.

Daar stond ik: wat te zeggen? Zij *kwam* of was ieder oogenblik op het *punt* van in *verzet* te komen tegen het raadsbesluit van den *Heer*, die haar haar besten jongen — haar steun, haar *alles* ontnomen had op haar ouden dag. Haar *jongste*, die haar beter steunen kon nog dan die *oudste*, had het te druk. — Let wel hoe 'n moeder toch nog een mid-

del vond om haar zoon, die haar zoo goed als vergat, te verdedigen tegen een aanval die niemand deed.

Wat moest ik den tobber zeggen? Haar het geloof aan een God, die haar zoo wreedaardig behandelde ontnemen — of zwijgen en die arme oude afgesloopte ziel in den lieflijken waan laten waar zij in was.

Ditmaal zegevierde het gevoel.

Ik had den moed *niet* die arme oude den grond waar zij zoo vast, met Oostersch onderwerpend vertrouwen, op stond, onder de voeten weg te halen en *deed* dit ook niet. O! Zoo zij jong en krachtig ware! Hier legde het *gevoel* het *verstand* het zwijgen op. Ik liet haar haar illusies behouden, omdat zij daarin gelukkig was. En ik zweeg: was inconsequent zooals men zegt en trachtte een tevreden lachje te voorschijn te roepen op dit door kommer met rimpels doorploegd gelaat.

—

N e g e r-l o g i c a.

Ik bevond mij aan boord van 't fregatschip «Ocean Chief» op reis van Honkong naar Bankok (Siam) als matroos: zoowat de eenige Hollander aan boord, zoo verhaalden, mijn oom. Wij voeren een zeer gemengde equipage d.w.z. zij bestond zoo wat uit alle mogelijke nationaliteiten. Onder deze was er ook 'n neger van de Westkust van Afrika afkomstig, Tommy genaamd, die de betrekking van kok bekleedde. Tommy was Christen en om goed aan de blanke bemanning te laten hooren dat hij óók Christen was, femelde hij zoo'n ganschen dag over de »Lord« en andere dingen, betrekking op 't geloof hebbende, iets wat ons zeer verveelde. Buiten deze eigenschap bezat hij nog 'n andere, waardoor hij van de andere kleurlingen, welke wij voeren, verschilde: hij was nogal 'n liefhebber van 'n extra oorlam, en hij liet zich niet onbetuigd, om „'n goeie" te nemen, als hij maar even gelegenheid had, en 't was voornamelijk dan 't meest, dat hij z'n lijfspreuk bij elke gelegenheid uitgalmde. God save the poor dark soul; *God bescherm de arme zwarte ziel.* Nu is, geloofskwestie ter zijde gelaten, er niets vervelender aan boord dan 'n neger die den fijne uithangen wil en onze Tommy was 'n staaltje van de bovenste plank in vervelendheid.

—

Moest hij 'n ketel op 't kombuis zetten, dan was 't »God save« enz. Nam hij deze er weer af, idem, en tusschen 'n psalm of negerliedje en 'n slokje door, werd minstens nog eenige malen 't »God save« herhaald. Natuurlijk moest hij 't nog al eens kennen, zooals wij dat noemen, dat is, hij werd nog al eens geplaagd, en v.n. 'n Engelschman »long Jack«, was één zijner grootste kwelgeesten. Op zekeren avond dan, zou Jack eens 'n grap hebben met onzen Tom, en hem eens van zijn femelarij zien te genezen. Alles was rustig aan boord, allen waren in de hutten, behalve de wacht. Daar begaf Jack zich van top tot teen in 'n wit stuk doek of 'n laken gewikkeld, dat weet ik nou niet meer, naar Tom's hut. Een paar talhoutjes recht op de schouders gezet moesten 'n paar opstaande vleugels verbeelden. Even geloerd door 't reetje van de deur, even geluisterd . . . . en Tommy gaf zijn hart ten volle lucht aan zijn beide liefste bezigheden, die er voor hem op de wereld bestonden, 't „God save« klonk bijna onophoudelijk, enkel 'n oogenblikje afgebroken door 't nemen van 'n hartversterking, totdat 't eindelijk stiller en stiller werd en men rekenen kon, dat Tommy in slaap gesukkeld was. Dit was 't gewenschte oogenblik.

Jack klopte op de deur. Geen antwoord van binnen terug. Nog eens, maar nu wat harder. Toen de stem van Tommy zwaar en slaperig. «Wie is daar?» Of Jack dit niet verstond of niet wilde verstaan, genoeg, hij bonsde nog eens en ditmaal zeer hard, zoodat 't grootste gedeelte van de bemanning zich voor de hut verzamelde. Ditmaal werd Tom driftig, althans 'n luid «wie daar? Kan 'n goed christen nog niet 's nachts z'n rust hebben, voor den duivel. Wie daar? . . . . even stilte, en toen 't oud bekende «God save» enz. Wie daar? Toen riep Jack met 'n stem als door 'n spreektrompet: «Ik ben de engel Gabriël en ben gestuurd door de «Lord», om je ziel te komen halen. Hij heeft je gebed verhoord. Vooruit, je moet meê! Wat of er binnen gebeurde, weten wij niet, maar zeker is, dat wij 'n slag hoorden alsof iemand op den grond viel, gepaard aan 't geluid van een flesch, die in stukken valt, en toen op smeekenden toon «God save my poor dark soul. Gabriël ga nu maar heen en zeg maar dat Tom niet thuis is en dat je mij niet vinden kunt . . . Nee, nee, 't is nou je tijd, je hebt nou genoeg gebeden en de Lord heeft je nou verhoord. Als ik zonder jou kom, heb

ik 't verbruid en dat voor zoo'n dubbele zwarte ziel als jij er een hebt, dat lap ik hem niet. Met wilde hij de hut binnendringen. Doch op de vreemde verschijning welke Tom nu gewaar werd, greep vrees en drift, gevoegd bij de werking die de alcohol in zijn hersenen aanrichtte, onzen Tom zoodanig aan, dat hij de deur voor den neus van Jack dicht wierp, zich er voor posteerde en op 'n luiden toon den engel Gabriël met 't volgende afscheepte:

Nou, als 't er dan zoo mee gesteld is, zeg dan maar dat Tom niet thuis is en jij me niet vinden kan: en nou Tommy zal zelf wel voor zijn arme zwarte ziel zorgen voortaan. Ik ben niet thuis . . . Of hij 't begrepen heeft, dat wij hem 'n poets bakten, is mij niet bekend, alleen sinds dien tijd zei hij niet meer «God save» enz. en waren wij van z'n vrome praatjes bevrijd.

Er zijn vele z.g.n. vromen van onze kleur, die evenzoo handelen zouden als puntje bij paaltje kwam: die voortdurend met den Heere Heere schermen, maar bij 't allerminste ziekteverschijnsel den doctor ontbieden; en als hun de keus gelaten werd tusschen hun aardsche tranendal en hun Hemelsch Jeruzalem, 't eerste boven 't laatste verkiezen.

—

Het gezag, het ijzeren geweld, regeert de wereld.

—

Alleen door goed denken en daardoor ontkenning, zal gezag verdwijnen. *Gezag* bestrijdt men niet door *gezag*.

—

Als men eens goed nadacht bij hetgeen men las, bij hetgeen men waarnam? Hoeveel zou er reeds niet anders zijn?

—

Waarom toch spant alles zoo te zaâm, om de waarheid te onderdrukken, de dwaling, den leugen te bevoorrechten?

Omdat het belang van enkelen, die de macht in handen hebben en de voordeelen van den leugen, van de dwaling genieten, dit zoo meebrengt.

—

Vrees en onkunde zijn machtige wapenen in de handen van het gezag, om *daarmêe* en daardoor de massa te kunnen kneden als was.

Een groot man — is meestal een bewijs, dat zijn omgeving laag staat of stond. Tijd en omstandigheden niet buiten rekening te laten.

—

Het kwaad van heden te willen opruimen, is ruimte maken voor een toekomst van geluk.

—

Zelfkennis is de hoogste studie, welke geleeraard wordt aan geen enkele Universiteit. Zij wordt verkregen door een voortdurend nauwlettend te rade gaan met zich zelven. Zelfkennis hoevelen, of liever hoeweinigen, hebben dat aan den avond van hun leven bereikt.

—

Wij, die alles zouden willen weten, wat buiten en in ons is gelegen, hoe weinig weten wij nog van ons zelven?

—

Veel begrijpen is veel vergeven: en naarmate men zelf van karakter is, is men geneigd de daden van anderen te beoordeelen.

—

Begin met het goede van iemand te noemen: kwaad blijft er toch nog wel genoegzaam over, dat de anderen u van hem zullen vertellen.

—

Gevoel en verstand, vaak zijn beide *in* ons met elkaar in strijd wie de boventoon zal voeren. Gevoel behoort door de rede geleid te worden, anders kan het ons vaak vreemde parten spelen. Toch mag nooit de rede in een koudbloedig, dor, droog betoog, het gevoel aan banden leggen. Beide behooren geheel ontwikkeld te worden, doch nooit de één ten koste van den ander den boventoon voeren.

—

Het gevoel kan mistasten, 't verstand kan dwalen. Beide zijn niet onfeilbaar.

—

Ideeën verwekken ideeën: gevoel opent de harten.

—

Een nieuw idee is gelijk een lawine: klein en zwak in het eerst, wordt zij al rollende grooter, en sleept in haar loop alle rottende, vermolmde, door den tand des tijds zwakke

en verouderde traditiën, wetten en bepalingen mee in den afgrond.

—

Waar nog sprake is van een Staat, zal nooit het streven zijn er leden uitsluitend gericht zijn en blijven op den louter zedelijken, maatschappelijken en geestelijken vooruitgang. Daar is nog jacht op eigendom, eer en zucht tot heerschen. En waar heerschers zijn, worden ook slaven gevonden.

—

Deugd, althans menschelijke handelingen, zeden enz. betreffende, is veelal afhankelijk, zooals ik zei, van tijd en plaats, en op zichzelf beschouwd is het niet iets wezenlijk.

Toch weet nagenoeg ieder, wat de geldende meening is omtrent deugd, goed en kwaad in zijn omgeving en in zijn tijd.

—

Vrijheid met grenzen, of een zekere vrijheid tot zoover, in dit of dat — is onzin.

Vrijheid wordt nooit verleend, wel veroverd of genomen.

—

Vrijheid is, vrij te zijn, dat te doen of niet te doen, wat wij zelve wenschen: daarbij rekening houdende met de belangen van anderen, opdat men geen inbreuk make op de vrijheid van dezen. In 't kort zou men dus kunnen zeggen: Vrijheid is, of bestaat dáárin, dat te doen of niet te doen, waarvan het verstand en ons gevoel ons zegt, dat een zekere bedreven daad of handeling ten goede komt aan allen: of niemand nadeel of belemmering van beweging veroorzaakt. Vrijheid is dus ruimte van beweging.

—

Eigenbaat en heerschzucht zullen nooit het streven naar solidariteit en vrijheid kunnen begrijpen.

Nooit is er meer gesold met die twee laatste woorden dan nu in onzen tijd. En toch hebben wij thans gezien wat solidariteit vermag en in de toekomst zal vermogen.

—

Hoe kan er ooit sprake zijn van vrijheid in een Staat, *welke* dan ook en *hoe* ook genoemd?

—

Noch in een rijk van den alleenheerscher, noch in een democratische republiek, noch zelfs in den toekomststaat,

zooals de sociaal-democraten dien zich droomen, zal ooit de vrijheid geduld worden en er een verblijf kunnen vinden.

—

Het woord Staat verwekt het begrip regeeren, handhaven; regeeren is dwang: dwang is het noodzakelijke uitvloeisel van gezag. Gezag is de antipode van vrijheid. Hoe zou gezag zich kunnen handhaven, zonder dwang en het toepassen der dwangmiddelen? Daarom in een staat, geen vrijheid.

—

Nooit kan een Staat het algemeene welzijn bevorderen, altijd slechts, zal hij 'n zekere partij, groep of een zeker aantal kunnen bevoorrechten. Alleen een met verstand gepaard gaande samenwerking der verschillende groepen, die 'n samenleving uitmaken, zonder eenigen dwang, kan de bloei van het algeheel in het leven roepen en bestendigen. Dan eerst zullen allen beseffen hun verantwoordelijkheid bij het respublica: bij het algemeene welzijn: en zal dit niet op de schouders van enkelen meer rusten.

—

In een grondwettig geregeerden Staat, wie ondersteunt daarin het gezag? Wie anders dan gij zelven die het torsen en klaagt over den druk van dat gezag?

Gezag, vanaf de z g.n. bovenste toonaangevende verdeelt men het over de schouders der z.g.n. lager en breeder wordende kringen, zoodat hij die op de z.g.n. laagste sporten der maatschappelijke ladder staat, den zwaarsten last te torsen heeft. Wie is de verantwoordelijke, voor den al of niet goeden gang van zaken in zoo'n Staat? Weer niemand anders dan gij zelf, die den zwaarsten druk te torsen hebt. De keizer beroept zich op de afgevaardigden, deze op den minister en de verdere regeeringsmachine en deze op de wet, een stuk papier. Doch de wet wordt door de mannen van de groene tafel voorgesteld,; bekrachtigd of verworpen door de Afgevaardigden, nadat bij toeval deze of gene groep het meest vertegenwoordigd is. Zoo blijft men in een kring van boven naar beneden en omgekeerd geketend aan een zich zelf verkozen keten.

—

Soms zou men een almacht wenschen om in te grijpen in de gruwelen, welke menschen tegenover menschen bedrijven, vaak nog onder het aanroepen van den naam van

zoo'n almacht. En vaak zou men denken, dat het nog beter was dat een alleenheerscher gezag uitoefent dan de duizend nietmetallen die het leven van een mensch zoo lastig maken.

Maar dit zijn van die opwellingen, die alleen in oogenblikken van moedeloosheid, van volslagen onmacht ons overweldigen: wanneer wij getuigen zijn van feiten zoo brutaal, lasterlijk, gemeen en laag, zoo leugenachtig voorgesteld, dat men twijfelen zou aan de toekomst van den mensch.

De mensch behoort zich zelf te zijn en mag *niemand* of *niets* boven zich dulden.

—

Een Cesar kan men gemakkelijker doen verdwijnen dan de duizend nietmetallen, de niet verantwoordelijke machthebbers van dit oogenblik.

—

Zóó ook zal de kapitalistische wijze van samenzijn zich zelve het graf delven, daar het kapitaal zich hoe-langer hoe meer ophoopt in handen van slechts enkele bezitters. Zij, onze vijanden, werken hard aan het sloopen van deze z.g.n. maatschappij, en bouwen *tegen hun* wil, vaak onbewust, aan de toekomst van het vrije-Communisme.

—

Elke oorlog brengt een geruimen tijd stilstand in de voorwaartsche ontwikkeling der menschheid. Zoolang er vorsten zijn, zijn er verschillende landen en verschillende volkeren. Zoolang er verschillende landen en volkeren zijn, zijn er ook grenzen. Zoolang er grenzen zijn, zijn er ook legers om deze z.g.n. te beschermen. Zoolang er legers zijn, is er oorlog te duchten ook. Zoolang er oorlog heescht en de mensch er voor vaardig wordt gemaakt, zoolang heerscht het ruwe dier, en is er van »menschzijn« geen sprake.

—

Trouw aan het Vaderland! Trouw aan den Vorst! Raadpleeg de geschiedenis: en zie heden nog, wat er van werkelijke *trouw* overblijven zou, indien men dit van het eigenbelang kon ontdoen en 't traktement dier trouwschreeuwers kon ontnemen. De uitkomst zou een troep blinde zeloten zijn.

Elke regeeringsvorm is tot ondergang gedoemd, juist omdat zij regeeringen, dat is dus tegennatuurlijkheden zijn.

—

Ik geloof in het goede in den mensch. De omstandigheden nu oefenen een grooten invloed er op uit dat wij nu juist niet altijd het goede boven drijven zien: en dit belet dan, dat ieder niet het goede in zich kan ontwikkelen naar zijn aard. Zelfs in de modder wordt nog goud gevonden.

—

»Het is altijd zoo geweest.« »Altijd zijn er rijken en armen, vorsten en onderdanen, heeren en slaven geweest en dus zal het zoo wel blijven ook.« Ditzelfde zei men ongeveer eenige jaren vóór het uitbreken der groote Fransche Revolutie ook omtrent de macht van 't Koningschap, den Adel en de Geestelijkheid. En toch is die macht als zoodanig geknot, verdwenen nagenoeg. Wel zijn er nu weer anderen vormen van die macht weêr uit voortgekomen: is de vorm, de wijze van macht uitoefenen slechts gewijzigd, en is het wezen van de zaak niet veel veranderd. Zoo ook met de slavernij. Welnu, ook *die* vorm, de huidige vorm van ondergeschiktheid van den éénen mensch aan den anderen moet verdwijnen. En *omdat* het nu altijd zóó geweest is, vind ik het thans tijd dat het nu eens anders worden zal. Ten allen tijde dan, heeft men er een slavenziel op nagehouden, 't wordt tijd dat de mensch *thans* inziet de gelijke te zijn van al diegenen, die hem bevelen: zich zelf zijn kan.
Arme dwaas gij, die zulk 'n behoefte gevoelt de slavenzweep van noode te hebben.

—

Het licht der zon kan zoo verblindend schijnen, dat wij het licht niet kunnen zien.

—

Ik kan mij best begrijpen dat iemand die lang onder een vracht gebogen heeft gegaan en gaat, zich maar niet verbeelden kan dat de natuurlijke stand van een mensch is, recht overeind te loopen. En gelukkig als hij het zoo'n natuurlijk loopend wezen nog maar niet ten kwade duidt, hem zijn rechtop gaan verwijt, of dwingen wil, gebukt te loopen.

—

Meer dan honderd jaren van theorie vermogen, zullen de

omstandigheden zelf ons ter hulpe komen tot het verwerven van vrijheid en geluk voor allen.

—

Vrijheid van gedachte kan niemand ons ontnemen, zelfs niet de in den kerker aan den muur geklonkenen.

Toch wil ik daarom dubbel waarschuwen voor de hersenverlammende werking of invloed op onze hersenen der hypnose of suggestie, hetgeen voorkomen kan worden door zelf te denken.

—

Koestert uw gedachten als het liefste wat gij bezit.

Verrijkt hen met de geschenken, met de beste voortbrengselen der grootste denkers, uit alle eeuwen.

—

Allen die eerlijk den menschelijken vooruitgang dienden, al gaan wij nu juist niet met hun ideeën mee of al kunnen wij hun daden niet altijd toejuichen, toch verdienen zij onze achting en hebben wij, nageslacht, eerbied voor hun streven.

—

Ik heb wel eens gelezen van een *goed* vorst, zooals een Hendrik de Vierde of een Jozef de Tweede en meer anderen. Ik verwijs dit evenwel naar het rijk der sprookjes en legenden. Die fabelen en verdichtsels behooren thuis in het boek der Arabische vertellingen van de 1001 nacht. Een vorst, die den toestand zijner onderdanen kende; de ellende zag, waarin het grootste deel van zijn volk verkeerde; de onmacht om te kunnen helpen dan gevoelde; zijn machteloosheid dan bekennen wilde, hij zou zijn waardigheid vervloeken.

En zoo hij mensch wilde zijn!!! . . . O! neen, dan was en bleef hij geen vorst, geen Heer, geen Tyran. Mensch te willen zijn en heerscher te willen blijven, zijn twee dingen die niet samen kunnen gaan. Hoogstens dan heeft zoo'n fabeltjes-vorst een week hart bezeten, of moest hij wat reklame maken voor zijn zaak.

Om vorst te zijn, d. i. de voorste te wezen, daarvoor wordt meer vereischt dan te zien of er wel een hoen in den pot is zijner onderdanen, die eens in de week op 't vuur gezet moest dienen voor hun maal.

—

Zoo gij een God niet meer behoeft, een God durft

ontkennen, waarom dan «vrije denker» durft gij niet u zelve zijn, maar zegt gij «de man die den boel regelen zal» niet te kunnen ontberen? Waarom behoeft toch gij, de parlementair, een regeering?

—

Verheven te zijn boven zijn tijdgenoot, zijn tijd vooruit te zijn, o, dan kan men niet meer in het gareel van zijn tijd loopen zonder zich te bezeeren.

—

Wij eischen dankbaarheid van iemand dien wij geholpen hebben. Wij leeren onze kinderen dankbaar te zijn door dit te doen betuigen en «dankje» te laten zeggen of een handje te geven. Doch is er nu ooit grooter dankbaarheid te constateeren dan daarin, dat men onze gift aanvaardt en deze wordt gebruikt? Wij, wij die geven, zijn het, die dankbaarheid te leeren hebben van hen, die iets van ons aan willen nemen. Er moest geen sprake zijn van geven en aanvaarden uit behoefte. Waar zou het heen met uwe weldadigheid, indien gij in een goede bui na goeden disch u weldadig genoeg gevoelt een armen slokker eenige kruimels van het overschot te willen geven, en deze er niet was of deze dit niet aanvaarden wilde. 't Is om ons geweten in slaap te sussen, als wij soms in een weekhartige bui liefdadigheid beoefenen en onzen natuurgenoot een aalmoes reiken.

Al wat wij meer bezitten dan wij, om aan onze behoeften te voldoen, noodig hebben, hebben wij niet anders dan ten koste van anderen: en hebben wij vaak nog als de vrucht van zijn arbeid ons toegeëigend.

Wij verlagen *ons* alzoo, door met een gift te doen erkennen, dat wij meer bezitten dan wij voor ons onderhoud van noode hebben, dus aan anderen onthouden. Wij verlagen onzen natuurgenoot, door hem zijne afhankelijkheid van ons te doen gevoelen bij het geven van een gift, die hij aanvaardt. En eindelijk hebben wij dus èn ons zelven èn onzen natuurgenoot verlaagd, door geven en aanvaarden. Wij allen hebben recht op al wat noodig is voor ons onderhoud, meer niet; wat wij meer bezitten *dat* is aan anderen onthouden diefstal aan anderen gepleegd.

Er moet een toestand geboren worden, waarin wij allen als vrije menschen vrij beschikken kunnen over al wat noodig is voor ons bestaan. Dat is recht; het recht op het

leven. Liefdadigheidsgefemel is . . . het bloed en zweet van duizenden met liters drinken, zwelgen zelfs en er eenige druppels van, naar willekeur, aan een enkelen geven. Nemen in 't groot en geven in 't klein.

Liefdadigheid is de kringloop van den roof. De roover die u met een met fluweel geschoeide hand het pistool op de borst zet, u de beurs ontneemt, verwondt en bijna dood laat liggen; u dan den dokter zendt en het recept betaalt, dat u genezen moet, opdat gij later soms hem opnieuw weer tot prooi kunt dienen. Dat is liefdadigheid. Het is de geraffineerde huichelarij. Maar de velen dan, die door liefdadigheid geholpen worden, zijn van den ondergang gered!

Ja, het is verschrikkelijk hard om te moeten zeggen: men zal mij . . . maar op gevaar af van voor 'n hardvochtig wezen te worden aangezien . . . laat den mishandelde, den uitgezogene vrij aan zijn lot over. Zeker, er zullen er aanvankelijk meer omkomen van gebrek dan thans. Maar dit zal niet van langen duur zijn. Diegenen, die na hèn komen, zullen zich niet meer ongewapend op weg begeven, en aan mannen die in met fluweel bedekte handen een pistool verbergen, hun vertrouwen schenken. De weg zou spoedig veilig zijn en door iedereen gerust kunnen worden gepasseerd.

En op het slagveld? Het Roode, Witte en andere Kruizen? Men versta mij wel. Oorlog is uit den booze en behoort in den tijd, die achter ons ligt, thuis. Maar om practisch te zijn en niet in het blauwe te zweven, zooals men dat noemt:

1e. Behoort hij, die oorlog voert er voor te zorgen dat de gewonden geholpen worden en behoort hij dit niet aan het particulier initiatief over te laten.

Dat is *al* te gemakkelijk.

2e. Indien men weet, dat men, als men gewond is, nagenoeg geheel hulpeloos blijft liggen, zullen er veel meer personen dan thans het geval is toe komen, eens na te denken voor welk een feit men in een oorlog wordt gesteld. Dooden, om niet gedood te worden. Zij zullen zich allicht zoo maar niet meer als willoos slachtvee naar de slachtvelden laten leiden.

3e. Zal dit nog een grooter agitatie in het leven roepen

tegen den oorlog — dus de ontwikkeling van het *mensch* zijn ten goede komen.

—

Alle vredebonden van hooger af — alle vredes-congressen zooals die thans gevoerd worden, en waar vraagpunten zoo als thans het geval is behandeld worden:

alle bemoeienis der Regeeringen en van vredebonden die zich tot Regeeringen wenden, zullen geen man minder de wapenen doen dragen. Het is het logisch gevolg daarvan, dat een *regeering*, wil zij *regeering* blijven, de middelen *moet* bezitten, zich te handhaven binnen zoowel als buiten het land.

Wat te denken van den dronkaard die, dronken zijnde en drank biedende, de onthouding van alcohol preekt? Doet niet iedere regeering, die zegt *vrede* te willen, en zich voor den oorlog uitrust evenzoo?

Alleen door het goed denken op te wekken, waartoe, waarvoor de oorlog dient, kan heilzame vruchten afwerpen; en de daaruit voortvloeiende gevolgen zullen een werkelijk goed resultaat ten gevolge hebben.

—

Het Parlementaire stelsel is een andere vorm voor de Goddienerij doch ditmaal is de dienst niet een God of Goden gewijd, maar den mensch. Men vindt hierin het geheele stelsel zooals men dit in bijna alle z.g.n. godsdiensten vindt: God, engelen, Propheten, duivel en trawanten.

De Koning onschendbaar gelijk een *God*: ministers, dienaars, de boodschap vervullende engelen; Propheet, de afgevaardigde, die een boetpredikatie houdt. De oppositie leider fungeert als Beëlzebub. Zelfs de wachter met het vlammend zwaard ontbreekt niet om u uit het paradijs te wijzen — en is in de gedaante van census «zooveel moet gij bezitten, anders komt gij niet hierin» vertegenwoordigd. Dit laatste geldt ook daar nog waar Algemeen kiesrecht bestaat: zonder geld, en welk een sommen vaak, wordt niemand verkozen — 't zij anderen dit betalen of dat het uit de beurs der op een plaatsje in zulk een Eden belusten, komt.

—

Waarheid: wat wordt die naam toch niet misbruikt, juist door hen, die belang bij de leugen hebben. Het is met dit woord als met het aanroepen van den naam eens

liefdevollen Gods, in wiens naam men duizenden menschen om het leven brengt.

—

Ontwikkeling van geest, hart en gevoel, dit moet ons streven zijn; en de aandrang daartoe *in* ons gevonden worden.

De buiten ons liggende oorzaken daartoe, oefenen een wel is waar machtigen invloed daarop uit. Er heeft alzoo een voortdurende wisselwerking plaats van invloed van buiten op ons in ons: terwijl wij tevens weer de buiten ons liggende omstandigheden beïnvloeden.

Zijn wij vaak de speelbal der buiten ons liggende omstandigheden, het staat in vele gevallen aan ons de omstandigheden ons dienstbaar te maken en aan ons te onderwerpen.

—

Het kapitalistisch stelsel kan, even als het gezag, alleen door geweld ter eener — en door de onkunde, onnadenkendheid der massa aan de andere zijde in stand gehouden worden. Nu stel ik de volgende vraag:

Wat heeft meer waarde? — Waar is de menscheid in 't algemeen meer mee gebaat, het recht op het leven en dus alles wat daarvoor noodig is, die bron dus voor ieder vrij te laten, of een instelling met geweld te willen handhaven die slechts door enkele belanghebbenden in het leven is geroepen en hun alleen tot voordeel strekt. Ik stem voor het eerste.

—

Hypothesen stelt men daar, waar het *zekere* weten, of liever nog het bewijs door het weten te verkrijgen, ontbreekt; maar daar het verdere opbouwen onmogelijk zou zijn, daarom vergenoegt men zich met een hypothese. Indien men nu maar nimmer vergeet bij den verderen bouw van één of andere theorie, dat de grondslag niet op *weten* maar op een zeker gegeven aannemen berust.

Om te weten dient men een feit in zijn wording te kennen, d. i. de oorzaken waaruit zoo'n feit ontsproot. Dan het verloop nauwlettend na te gaan en de uitkomst te kunnen constateeren. En dan nog dient men het feit onder voorbehoud aan te nemen en het met gelijkluidende te controleeren.

Personen staan dikwerf hun eigen ideeën in den weg. Verwerpen wij daarom nooit een idee om den persoon.

—

Wij behoeven nooit te vragen van wie of van waar, van welke richting of partij komt een idee: wij hebben alleen na te gaan — is het goed?

—

Zullen wij, indien wij iemand in nood zien verkeeren, vragen *wie* of *wat* hij is? Dan zou persoons- of partijhaat ons leelijke parten spelen. Wij hebben slechts den mensch te zien en niet zijn kleur of hoedanigheid.

—

Er zijn wetenschappen, indien deze in handen van gewetenlooze lieden zijn gekomen.....de gedachte daaraan alleen doet ons reeds ijzen. Het kwaad dat daardoor kan ontstaan, is alleen weer door wetenschap meer algemeen te doen worden, te keeren. Wetten, straffen en andere maatregelen zullen blijken onmachtig daartegenover te zijn.

Het Al is één, en eeuwig.

—

De mensch als geslacht is eeuwig — d.w.z. zoolang de voorwaarden aanwezig zullen zijn, waardoor hij zich kan handhaven: of in een nieuwe (tijdperk van bestaan) ontwikkelingsperiode, als de tegenwoordige bestaande eens ten einde zal gekomen zijn, weer zich opnieuw zal kunnen ontwikkelen. De individu is tijdelijk.

—

Al wat de verschillende godsdiensten en wijsgeerige stelsels ons van het tegendeel leeraren, berust op aannemen op gezag of op gewaagde hypothesen.

—

Noch van een leven *na* dit leven, christendom, noch van een ook stoffelijk wederkeeren hier of elders, theosophie, noch van de duizend daar tusschen liggende ideeën omtrent het ontsterfelijk zijn van den mensch als individu is iets met zekerheid te weten.

Die onsterfelijkheidsidee heeft daaraan in hoofdzaak haar ontstaan te danken, omdat de mensch in de geheele natuur geen wezen boven hem in gaven van verstand zag uitmunten.

Alzoo is ijdelheid de factor die onsterfelijkheid uitvond en tot dusverre in stand tracht te houden.

—

Het recht van den sterkste heerscht slechts zoolang, tot de ruwe, dierlijke kracht, of de macht van het geweld, plaats moet maken voor de rede. Men begrijpt dat hier niet enkel van spierkracht sprake is.

—

Totdat de zwakkere tracht op te rijzen, gebruikt de sterkere hem voor een voetkussen. Tot zoolang hij zich niet verzet, beweegt, blijft de laatste den eerste onderdrukken.

—

Volledige vrijheid, zoo van denken en doen : 't is deze eerst dan mogelijk onder ons te verkeeren, te verblijven, als haar door verstand en gevoel den weg gewezen is.

—

Ik droomde van een langzame, vredige evolutie . . . . . «Brood — vrijheid, wij willen niet langer omkomen van gebrek, niet langer zuchten onder den druk ! !» dit waren de kreten, waarmee men mij uit mijn droom deed ontwaken.

—

Geleidelijke evolutie, hoe ook gewenscht, telkenmale zal deze innig gekoesterde wensch van velen gestoord worden door gewelddadige uitbarstingen.

—

Gelijk de donder in het hemelruim, zoo hevig barsten ook eindelijk de lang verkropte hartstochten los der groote massa, door eeuwenlange onderdrukking en ontbering ontstaan. En men schreeuwt moord en brand, wanneer zoo'n wilde, ruwe uitbarsting plaats heeft. Komt niet na elken storm zonneschijn, stille vrede ? Toch is storm, de orkaan zelfs noodig, anders zouden wij omkomen door gebrek aan frissche lucht.

—

Het blijft toch altijd schoon een ideaal na te streven, een ideaal dat geluk voor allen wil, al bleek de weg, dien gij bewandeldet om daartoe te geraken, verkeerd.

—

Eerst streed men met de vuist, toen met den knuppel en de steenen bijl ; later met staal, kruit en dynamiet. Dat alles moet wijken voor ons machtigste wapen : de Rede.

Een wel begrepen egoïsme duldt en kan niet dulden, het lijden van zijn medemensch.

—

Zoolang er nog verschillende belangen het menschdom verdeelen, zoolang nog niet aller eerste streven is gericht op de volmaking van den mensch, zoolang nog botsing, twist en tweedracht.

—

De tijd alleen kan en zal de waarheid, billijkheid en het recht van elke daad, van elk idee, van elk streven kenbaar maken en naar juiste waarde weten te schatten.

—

Te moeten ontberen, zelfs soms het allereerst noodzakelijke — te weten waardoor — *waarom* men *ontbeert*, te weten dat ontberen niet behoeft, zelfs niet noodig is, dat er door iemand wordt ontbeerd; te weten dat dit slechts gevolgen zijn van oorzaken buiten u gelegen, dat dit 'n toestand is die duizenden *voor* u en *met* u deelen — ontbering, trots arbeid — arbeid — arbeid — dat is 'n ontberen dat u dubbel treft; *daarom*, omdat gij tevens *weet* dat het ontberen der *duizenden* slechts dient om aan de *gril*, de overdaad van *enkelen* te voldoen. Vaak zou men dan geneigd zijn, den eenvoudige, *tobbende* en *zwoegende*, doch niet *daarover nadenkende* te benijden — hem die niet vraagt: waarvoor tob ik zoo? waarom zwoeg ik zoo? Waar blijven toch de vruchten van mijn arbeid? Is het wel noodzakelijk dat ik ontberen moet? Is zoo'n leven wel 'n leven te noemen? indien gij, *dat leven* geheel in dienst van anderen doorbrengende ontbeert wat gij noodig hebt — voor al uw zwaren, moeitevollen soms met levensgevaar verrichten arbeid, altijd zit met een te kort: nimmer eens een zonnetje van geluk ziet schijnen? Zulk 'n leven is *geen* leven — het is *'n vloek.* Soms wanneer dat alles ons zoo tegengrijnst — wanneer gij hopeloos, moedeloos geworden neder zit, vertwijfelt — dan zoudt gij die wetenschap ver-

. . . . , ...

vloeken indien zij u niet tevens leerde dat men trots alles *gelukkig* zijn kan — door *haar* alleen. Indien zij niet ons leerde dat het lot dat millioenen wezens als wij zijn, nog dragen een onnoodig ontberen — lijden is, dat er stoffelijk en geestelijk voedsel meer is dan genoeg voor allen,

dat het slechts aan den vorm van ons samenzijn — aan het kapitalistisch stelsel ligt, privaat eigendom zooals wij dat huldigen, aan het gezag — de dwang en willekeur van enkelen te wijten is ter eenerzijde — aan domheid, onverschilligheid en vrees der massa aan de andere zijde moet worden toegeschreven. Daardoor is het mogelijk dat zoo'n wanhoopsuiting *aan* alles in een menschenziel opwellen kan.

Indien de wetenschap u dan den weg wijst naar die toekomst waar vrijheid en geluk voor allen heerscht — U dat met zekere gegevens aantoont niet alleen, doch tasten doet O! dan begrijp ik wat er in de hoofden en harten moet hebben omgegaan van al diegenen die voor 'n ideaal geleden en gestreden hebben; wat zij gevoeld moeten hebben bij het verwijderen van elken hinderpaal die hun den weg daartoe versperde. — Dan ben ik gelukkig — trotsch daarop, dat ik *zie*, al doet het dan ook dubbel pijn dat ik *zie*, waar anderen nog in 't duister dwalen. Dan *voel* ik, dan *wil* ik ook hun het licht toonen, al weet ik ook, dat ook dit hun dubbel pijn zal doen.

Ik gevoel mij gelukkig zooals Mozes zich gevoelen moest toen hij vanaf den berg het beloofde land aanschouwde. Hij zag het, wist dat *zijn* volk het betreden zou, hoewel hij zelf dat geluk niet mocht smaken. Welnu, zooiets bezielt ook mij, wanneer ik op den berg, opgestapeld door de feiten die mij zulks zeggen, zie, dat de menschheid zich richt naar het beloofde land, waar recht op leven en vrijheid heerschen zal, waar gelijkwaardige menschen gevonden zullen worden. Dit geeft mij moed en kracht, en sterkt mij in mijn overtuiging, in de feiten die ik zie, dat de mensch der toekomst eenmaal zichzelve wezen zal; wanneer gevoel en verstand beide in volkomen harmonie zullen worden aangetroffen. En gij zelf? Geniet de toeschouwer niet van het schoone doek dat de kunstenaar hem toont? En geniet de kunstenaar wel, indien zijn werk verborgen blijft voor den medemensch? Zonder het genot dat die wetenschap mij geeft, is 't leven de moeite niet waard te leven.

Doch zonder pijn immers geen baring, geen nieuwe vrucht, geen leven. Dan zegen ik die wetenschap, die wel lijden doet, doch de zekerheid mij verschaft, dat zij die *na* ons komen een *mensch*waardig bestaan zullen hebben. Dan is het leven mij een school voor den kamp voor het waarachtig

menschzijn, wat eerst mogelijk is, als alles wat dit ons nog belet, zal zijn verdwenen. Zoo ik ooit wanhoopte aan dit, mijn ideaal, ik zou den moed *te leven* verloren hebben.

—

De idee re-incarnatie berust m. i. op een onhoudbare hypothese. Maar, voegt men mij toe, al ons weten berust grootendeels nog op hypothesen. Wij weten dat wij zijn: tenzij men tot die lieden behoort, die hun eigen bestaan in twijfel trekken. Omdat wij ons bewust zijn dat wij zijn, berust dit op een zeker weten, ons bestaan namelijk. Dit is een punt van uitgang alzoo, dat *niet* op een hypothese berust. Wat baat ons nu, gegeven dat een *vroeger* bestaan van ons als individu, zelfs voor ons een *zekerheid* bevatte, evenals ons tegenwoordig *bestaan*, als de wetenschap *daarvan* ons ontbreekt? Daar de stof ontbindt, zich anders weer vormt, zoo wenschen de voorstanders van de re-incarnatieleer met den geest van den mensch, het individueele zooals zij het noemen, een uitzondering te maken, daar deze zich onafhankelijk van de stof blijft ontwikkelen en bestaan kan. Er kan dus volgens hèn wel *kracht zonder stof bestaan*. Prosit....

Ook vind ik dit een treurig uitvloeisel van den menschelijken geest wat men ons opdringen wil van Theosophische zijde, dat al wat wij *nu* zijn, een gevolg is van een vroeger bestaan — en dat trots al ons pogen, wij ons niet boven het door ons gedragen lot kunnen verheffen. Men noemt dit het Karma, en het geldt voor persoon als voor volk of ras. Al *ontkent* men dit nu in hun geschriften, wat is dit nu anders dan *fatalisme*? Zeer zeker oefenen de omstandigheden een machtigen invloed uit op ons bestaan — maar omgekeerd wij ook op de omstandigheden. Dit Karma — zoo geleerd oefent een zeer noodlottigen invloed uit op den mensch — al is het ook niet in de bedoeling gelegen van hen die Karma leeren. Men denke aan het Fatum der Romeinen — het noodlot — den wil van den Heer en dien van Allah der rechtzinnige Christenen en Mohamedanen. Doch ook daarom is de leer van Karma in verband met Reïncarnatie een *onhoudbare* leer — omdat zij aannemen dat het een vrije wil van den (individueelen geest — wat constant gebleven is na het sterven) is als deze het tijdstip geschikt acht weder te keeren enz. (Rozenkruis.) Waar blijft dan het Karma?

En de idiootgeborenen en andere die abnormaal ter wereld komen — en de vroeg gestorvenen dan? waarvoor deden die zich toch onnoodig geboren worden, waarvoor brachten zij zooveel ellende en — wee — voor niet? Het is 'n zoeken van den trotschen menschelijken geest — die zich maar niet vereenigen kan dat hij gelijk is aan alle andere stof — en geen tevredenheid vindt om zijn *hooge* roeping, *mensch* zijn, te vervullen. Doch hoe ook de *mensch* — de stof, de kracht, ziel of geest of hoe ook genaamd — als algemeenheid wederkeerende tot dat alles na den dood zich weer opgelost heeft *in* dat Al — zoo wat zijn stof als wat zijn kracht betreft — de mensch is in *dien zin*, eeuwig — de persoon — individu, is *eindig*.

—

Het is niet waar, dat het materialisme ons tot het dierlijke zou leiden zonder meer, dat het eet en drink — geniet zijn *hoogste* zedeleer zou zijn. Het eischt juist een *hoogere* kracht in den materialist om, wetende, dat al wat is, *daar* is, *uit zich zelf*, zonder 'n kracht die dit geschapen hebben zou, hoe ook genaamd, die te kunnen ontberen, wat al haar tegenstanders niet kunnen. En dit voert ons niet tot een zoo troosteloos pessimisme als van Schopenhauer e.a. omdat de materialist er nog idealen op na houden kan — zooals recht, vrijheid en geluk voor allen — mensch te zijn.

—

De wetenschap bewijst de wijsbegeerte haar dwalingen. De wijsbegeerte wijst het fiasco dat de wetenschap maakt aan. Dit is mogelijk indertijd zeer nuttig geweest, want zij heeft zoodoende ons gebracht waar wij thans reeds zijn. Thans behooren beide niet meer zoo vijandig tegenover elkander te staan. Samen gaan, samen werken, zoeken tot men *weet*, ziedaar het parool. Kwam niet Spinoza door louter wijsbegeerte tot zijn monisme? wat Haeckel thans, gebazeerd op feiten, als wetenschap leeraart?

—

Veelal zijn wij geneigd iets aan te nemen bijna zonder onderzoek, wanneer ons iets aangeboden wordt door de hand van een of andere specialiteit in een of ander vak v.n. wanneer deze nog Dr. of Prof. voor zijn naam mag zetten. Nu wil ik er niet over twisten op welke wijze soms deze titels verkregen worden, 't ook niet daarover hebben,

dat zij die gerechtigd zijn zoo'n titel te mogen voeren *de* wetenschap bezitten. Maar ik wil even opmerken, dat indien wij *waarde* toekennen aan de werkelijke wetenschap van één of andere specialiteit — dit alleen nog maar kan, betrekking hebben op zijn *bijzonder* vakje.

Een Dr. kan een uitmuntend vakman zijn, specialiteit zelfs op het gebied van een of ander onderdeel in zijn vak ; evenwel, even *buiten* dit vakje getreden, heeft hij — algemeene ontwikkeling daarbuiten gelaten — evenmin verstand van sterrekunde, als een timmerman van zijdeteelt. Nu zou evenwel zoo'n Dr. evenals die timmerman, omdat zij beiden liefhebberen in sterrekunde of zijdeteelt, toch nog het een tamelijk eind in hun respectievelijke liefhebberij gebracht kunnen hebben, hoewel wij ons niet om advies over datgene, wat buiten hun vak gelegen is, tot hen zullen wenden. Hoe evenwel, indien — en hier gaat het om — men ons herhaaldelijk specialiteiten voor de voeten werpt, mannen die goedklinkende namen in de wetenschappelijke wereld bezitten, welke het materialisme bestrijdende, aanhangers der Spir. en Theosophistenleer zijn? Herhaaldelijk werd mij door Sp. en Theos. er op gewezen, dat mannen als Wallace, Zollner, Flammarion en anderen zich bij hunne opvattingen hebben aangesloten. Mannen, zooals ik zelf erkend had, waarin ik vertrouwen stelde, èn in hun *kennis*, èn in hun *eerlijkheid*. Welnu, dat bewijst dat ik Flammarion's wetenschappelijke werken en sommige zijner stoute conclusies zelf accepteer : doch zoodra hij zich op het veld der Spiritistische en Theosofistische wijsbegeerte begeeft, hebben zijne uitspraken voor mij geen halve cent waarde meer dan die van den eersten den besten Spiritist of Theosoof.

En daar v. n. de z.g.n. geheimzinnige verschijnselen volgens mijn innige overtuiging, gebazeerd op hetgeen ik daarvan heb kunnen waarnemen, grootendeels berusten op eerlijk zelfbedrog eener- en moedwillige bedriegerij anderzijds, zoodat verbeelding, hypnotisme, suggestie enz. de hand hier grootendeels in 't spel hebben, zoo doet het hier niets ter zake, of er al eens een groot wetenschappelijk man, die trouwens dan nog alleen in een ander vak als wetenschappelijk te noemen is, als aanhanger te noemen is van deze of gene wijsbegeerte of de dupe is van dezen of genen sluwen bedrieger. Men denke aan Slade, Rothe enz. Zeker, er zijn

nog vragen genoeg, die op dringend antwoord wachten, doch door de duisternis van heden helder te willen maken met een licht dat nog niet schijnt, (Multatuli) is een nog grooter kwaad. Wij staan verbaasd alsof wij een wonder aanschouwen, indien wij iemand op bevel iets zien doen, wanneer iemand waant dat hij dominé is of soldaat, een man dat hij vrouw is en omgekeerd. Nog erger wordt in ons oog zoo'n wonder, wanneer wij getuige zouden zijn, een genezing te kunnen constateeren door de bedevaart naar de maagd van Lourdes of elders verricht. Dit nu moge alles oppervlakkig genomen *vreemd* schijnen, doch vindt in hypn.-sugg. en auto-suggestie haar verklaring.

Maar *grooter*, *moeilijker* feit is het, te verklaren *hoe*, *wat* en *wie* gij zijt, hoe een zaadkorrel eenmaal vrucht geeft enz. De werkelijke geheimzinnige feiten, die dagelijks rondom u voorvallen, die gij zelf als 't ware met u omdraagt, gij keurt die zelf niet waardig, daaraan uwe aandacht eenige oogenblikken te schenken. Maar tafeldans, sprekende en schrijvende mediums, rozenregen, dubbel-ik, het zonder aan-aanraken of eenige bekende kracht daarvoor te bezigen een van de voorwerpen te verplaatsen en het maken van goud, waardoor juist aan gebrek van dit metaal de Loge te Bombay van kolonel Alcott te niet ging enz. enz., zie, dit zijn *feiten*, *geheimzinnige feiten*, die de wereld doen schokken en roeren, waar wel en wee afhangt van duizenden en millioenen, die men *nu* laat omkomen van *gebrek*, daar waar zij het in de macht hebben te helpen, zooals men zegt. Het is het geheimzinnige dat den mensch nog altijd trekt, overal en in alles.

—

Rust, absolute rust bestaat niet, in de gansche natuur. Hoeveel te minder kan er van rust sprake zijn in ons *leven?* Wat voortdurende strijd *in* ons, en met het ons buiten omringende *al*, en dan te durven spreken van rust! Leven is strijd.

—

Trots 't geroep van vaderlandsliefde, liefde tot zijn land en vorst en meer zulke frazen, worden er slechts weinigen gevonden, mogelijk zelfs niet één, die 't goud dat een ander rijksstempel draagt, zullen weigeren. En mogen er werkelijk soms van dezulken nog gevonden worden,

men kan er van verzekerd zijn dat 't waarlijk de grootste «liefde tot 't vaderland schreeuwers», niet zijn. Vaderlandsliefdegeschreeuw kan men 't best vertalen met de vraag: Hoeveel verdien ik met 't aanheffen van die leus? Bij elken oorlog, en v.n. in dezen tijd, komt dit helder te voorschijn; en doet dit 't telkens beter uitkomen, dat niet de liefde tot 'n land of vorst etc.: 't is, die de volken naar de wapens deden grijpen: en dat dan toch nog gedwongen; doch dat 't nergens anders toe diende dan om 't goud van enkelen te verdubbelen waarvoor er wordt geroofd, gemoord, gebrand. Indien wij de geschiedenis raadplegen, niet die in onze schoolboekjes staat, dan ziet men dat ten allen tijde en meest overal, 't werven van soldaten bijna altijd berustte op *dwang*, *loon* en hoop op buit: en telkens blijkt 't duidelijker dat 't vroegere oorlogen voeren n.m. geschiedde om het bezit van den Vorst, den gebieder te vermeerderen; thans om 't goed van den geldvorst te verdubbelen. En steeds liet men het volk de kosten betalen, plus de verminkte ledematen, indien men al het leven er afbracht. Liefde tot z'n land, welnu 't moge *waar??* zijn, voor hen, die bezitters zijn; voor 't grootste deel van welk volk dan ook, is dit 'n zinledige opgedrongen frase. Welk belang heeft 'n Franschman er bij, of hij Franschman blijve, of Duitscher, Italiaan of Engelschman heeten zal in 't vervolg? Welk wezenlijk belang? Zeker, 'n overweldigd volk zal gedwongen worden datgene te doen wat z'n overwinnaar hem oplegt te doen. Goed, maar doet de eigen regeering van zoo'n land dan niet precies 't zelfde? Men denke aan den 10 penning die de voorvaderen zoo naar de wapens deed grijpen. Betaalt men thans dan minder? De taal? Hoevelen zijn er tegenwoordig niet gedwongen 'n andere taal te spreken op straffe van broodeloos te zijn?

Zoo zou men door kunnen gaan tot in 't oneindige. Maar dat al bewijst niets van 'n liefde voor 't vaderland te gevoelen, die werkelijk niet bestaat: 't zijn de *niet bezittenden* die de *lasten*, de bezitters die de *lusten* van die liefde!!! plukken.

—

Indien een veldheer 'n leger in 't veld brengt, dan is hij ten zeerste verplicht met zijn troep te strijden, te overwinnen of te vallen. Laat hij, nog vóór de eigenlijke slag begonnen is, de troepen in den steek, dan schiet hij te

kort in datgene wat eerlijkheid en plicht van hem mag eischen. Durft hij den slag niet aan, dan aanvaarde hij *geen* bevel met de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid en stelle zich dus niet op den voorgrond. Hij blijve dan 'n goed soldaat. Van welke zijde dit nu *niet* wordt gedaan d.i. niet te blijven op zijn post, v.n. als men dien vrijwillig heeft aanvaard, heb ik het vrij recht een zulke van, (op z'n zachtst nog uitgedrukt,) geen moed te bezitten, te beschuldigen. Arme kleuters, kleinzielige wezens, wie riep U op die plaats die niet de uwe was?

Men durve, en *sta* en *valle.* Bezit men geen moed, dan blijve men thuis.

—

Elk gedragen idee is *niet* sterk door het aantal menschen die het aanhangen maar door de degelijkheid van hetzelve, en het geeft niets of er duizend en al schreeuwen en roepen — zus of zoo, maar op de daad, die zij te zien geven, daarop komt het aan — en deze is gewoonlijk nog *niet* zoo het consequente gevolg van het voorafgaande woord.

—

Centralisatie, dat is de macht! Een leuze. De macht, zit in de waarde der individuen. Met den persoon in wiens handen het Centraal gezag is gegeven, staat en valt de heele zaak, trots contrôle, afzetbaarheid en dies meer. Dit kan nimmer het geval zijn, indien er *algemeen* gevoeld word, *wat* gedaan moet worden, en *men doet* 't geen men *voelt.* Dan is de zaak *niet* afhankelijk van enkele personen, maar vloeit zij van zelf voort uit de *algemeen* voorzittende idee.

—

Het geroep organiseert U! en dit ziet men vaak van groen en rijp, zou ik willen beantwoord zien door «Ontwikkelt U!» en men zal van zelf georganiseerd zijn, waar aller welbegrepen eigenbelang zulks vorderen zal.

—

Tucht, discipline kweekt vrees, bekrompenheid. Wat tucht en daardoor bekrompenheid van inzicht vermogen, doch v.n. vrees, 't volgende: Na overal elders om zeker werk geloopen te hebben, kwam ik ten laatste in 'n R. C. boekwinkel te lande. Hebt gij Riko's handboek van het Magnetisme voor me, mijnheer? vroeg ik. «Neen, niet voor-

handen!» Zoudt gij 't voor mij willen bestellen? «Neen... dat gaat niet, ziet u... 't staat wel niet op den Index, maar... de kerkelijke goedkeuring heeft 't toch niet verworven, dus u begrijpt.... en 'n blik op z'n zaak en op de kerk met haar dienaars, daar juist tegenover, besliste 't feit en ik vertrok. Dit staaltje is één uit velen en valt voor in onze huidige samenleving. Hoe of 't met de militairen gesteld is, die nu totaal niet loopen mogen hoe, waar en wanneer zij willen, is, hoop ik, overbodig te melden. Ieder weet daar, en v.n. zij die gediend hebben, meer van en heeft daar de ondervinding zelf van opgedaan. Door tucht weet men zoodanig den mensch te biologeeren, dat de werkelijke belangen van den individu geheel daarbij te loor gaan, en deze enkel datgene als 't ware automatisch verricht, dat hem door anderen is opgedrongen te doen.

—

Vele daden, waarvan wij meenen dat deze uit overtuiging gedaan of gelaten worden, omdat wij waarnemen dat zij geschieden *tegen* 't eigenbelang van den individu in, vinden haar oorsprong in vrees of bekrompenheid, door tucht. Wel doet ons dit veel illusies verliezen, zoo wij weten dat deze of gene zaak haar oorsprong dus niet in een vrijwillig offeren voor 'n overtuiging, maar in een bekrompen vreesaanjagerij te vinden is; waarheid is het evenwel, dat ook hierin, zooals in alles, de ijzeren wet van oorzaak en gevolgen heerscht en wij meer gehandeld worden, dan zelf handelen. Ja, zelfs elke daad had haar oorzaak, al veel vroeger voor zij zich ons toonde als daad, handeling, vorm enz. hoe zij is, zonder dat wij wisten hoe zij is ontstaan. Wij hebben de wetten van 't waarom slechts te bestudeeren, en veel wat ons thans vreemd lijkt, zal ons dan zeer logisch voorkomen. Ja, 't zal blijken, dat 't vreemd zou zijn, op z'n zachtst uitgedrukt, zoo 't anders ware, al hadden wij ons dit dan ook eerst gedacht.

Indien men water werpt op vuur, en de hoeveelheid van 't eerste is minder dan die van het laatste, dan lost zich 't water op in damp, en het vuur alleen blijft over. Is er evenwel meer water dan vuur aanwezig, dan heeft men minus den damp waarin het vuur 'n deel van het water heeft opgelost, overgehouden een weinig minder water, plus de uitgedoofde kolen. Water en vuur zijn dus nimmer deug-

delijk te vereenigen, zonder dat de een voor d' ander wijken moet. Onmogelijk is 't alzoo, dat een verbond van datgene wat niet bijelkaar behoort, van langen en deugdelijken duur kan zijn, omdat heterogene elementen wel elkaar ondermijnen, vernietigen, oplossen, maar nooit iets krachtig-levend-blijvends bestaands zullen vermogen daar te stellen. Dit geldt voor de staatkundige zoowel als de godsdienstige partijen: Rome en Dort, S. D. en An. enz. Wie gelooven mocht aan een blijvende vereeniging van deze machten, zal zich schromelijk vergissen. Dat de eerste fractie R. en D. langer te samen zullen werken dan de laatste, S. D. en de An., is alleen hierin gelegen, dat de eerste het behoud, de laatste de min of meer revolutionnaire elementen vertegenwoordigen.

—

Wie nog niet genezen mocht zijn van alle parlementaire politiek, hij zie de houding der z.g.n. liberale partij in deze laatste dagen. Onderling gescharrel en mondgevechten, ja dat genoeg. Toen zij evenwel zagen, dat een stukje van hun algemeen belang in gevaar zou komen, het gezag en de brandkast, wat een roerende overeenstemming was er toen niet waar te nemen tusschen hen. Vanaf den Vrijen Denker tot den ultra-Klerikaal, 't was: «één vaste burcht zij ons belang.» Nu de arbeider, hun gezamenlijke vijand, nauw opgestaan, weer onderdrukt, ter neder ligt, nu zal 't parlementaire beentjeswipperij-spelletje wel weer opnieuw beginnen.

—

Hetzelfde publiek dat tranen stort wanneer zij de verdrukte onschuld op de planken ziet, dat bij het «sterf verrader» door den held den valschaard wordt toegeroepen, zoo applaudisseert, dat men somwijlen vreezen, zou dat de schouwburg instort:

dat bij de preek: zoo gesticht *gevoelig* is voor het *woord* van dominé of pastoor, die het zoo goed weet te zeggen. — Welnu datzelfde publiek met haar liefde voor den held — hun haat aan den marqué — haar mêelijden met de vervolgde onschuld, haar gesticht zijn onder de preek — wel dat laat dat alles in den schouwburg of de kerk *achter* — om er zich bij een volgende maal — daar ter plaatse weer mêe te kleeden zoodra zij die plaats weer bezoekt. Wat ziet men van die *stichting*,

dien *haat* tegen *'t slechte* enz. enz. in het dagelijksch leven van die zelfde menschen!?

—

Wat men ook spreke over beschaving, kunst, wetenschap enz. indien dit alles niet ten doel heeft karaktervorming van den mensch d.w.z. het edele, het goede, dat in ieder mensch aanwezig is, zij het dan ook in sluimerenden toestand op te wekken, doch dat het enkel slechts als middel dient om het streelen der zinnen, of om aan de verschillende hartstochten te voldoen — dan zal dit *schadelijk* zijn voor de vooruitgaande ontwikkeling van den mensch als hoogstaand zedelijk wezen. Lichte, wufte muziek moge tijdelijk ons opwekken, vroolijk doen zijn, toch, evenwel het vervliegt even snel als dat het ons aangedaan heeft — behalve dat wij de daden door ons bedreven door het toedoen waar deze uiting der kunst ons toedreef — niet terug te roepen zijn zoo als dronkenschap — geslachtelijk verkeer — enz. Muziek evenwel in haar hoogere uitdrukkingen, zooals in de Willem Tell — Vrijheid — Tannhauser — de strijd tusschen z.g.n. hoogere en lagere liefde, Orfeus, Mignon enz. zal een blijvenden veredelenden indruk op ons maken.

Zoo ook zal een schilderstuk ons meer treffen, indien het de snaren van ons gemoed weet aan te doen dan door haar prachtigsten vorm en coloriet. Het *innerlijk* wezen, niet de *uiterlijke* vorm moet ons raken. Het veredelende idee, dat de kunstenaar beoogt, moet door zijn werk spreken, den *boventoon* daarin voeren en niet ondergeschikt worden gemaakt, aan wat vorm, kleur, klank of woordenkeus.

—

Het is toch o zooveel gemakkelijker om als held te worden uitgekreten door wat vechten — door het verliezen van een arm of een been, ja zelfs van zijn leven te laten in een kort doch hevig gevecht, dan door een leven vol van moeilijken zwaren lichamelijken arbeid — dan door een leven vol van strijd van den geest tegenal wat de mensch in zijn *mensch* zijn belaagt. Beide laatsten zijn veel verhevener en moeilijker te volbrengen dan de eerste, hoewel de wereld hun nog niet de eerepalm toekent die zij verdient. Want, immers zou eene van die vechthelden ooit zijn treurige bloedige kunsten kunnen vertoonen zonder dat de zoo gesmade arbeid er hen niet in hun aller eerste en noodig

ste behoeften voorzag? De arbeider die het minste bijdraagt, die voortbrengt om aan onze behoeften te voldoen: de dichter, kunstenaar, wijsgeer — wetenschappelijk man die den mensch een schrede voorwaarts brengt op den weg van den menschelijken vooruitgang — hij is van oneindig meer waarde voor ons, van elke Napoleon — v. Moltke die er *was* of *komen* zal. Die vechtgeneraals herinneren ons nog aan het *dierlijke* in ons — *arbeid* — *wetenschap* en *kunst* voeren ons onze bestemming, *mensch*zijn te gemoet.

—

Verstandelijke beschaving en ontwikkeling moet niet geschieden ten koste van het karakter. *Juist* moeten zij bijdragen het karakter te vormen en te veredelen.

—

Het stelsel van den privaat-eigendom, zooals wij dit tegenwoordig waarnemen, is de deur waardoor de slechte hartstochten het menschelijk gemoed binnenkomen en de goede bewoners er van worden verjaagd.

De mensch is wel is waar voor een groot gedeelte een factor der omstandigheden, doch ook oefent hij een grooten invloed op deze uit, zoo hij over de hulpmiddelen beschikken kan. Zoowel op materieel als op moreel gebied. Er is wisselwerking alzoo.

—

Loon op deugd stellen, is deugd met 'n zilversmaak, die de deugd benadeelt. De geldende meening omtrent deugd aannemende, zoo deze naar tijd en plaats wordt erkend.

—

De z.g.n. groote daden en feiten die zich in den loop der wereldgeschiedenis voltrokken hebben — deze zijn meer het gevolg tot nog toe geweest van het *brutaal geweld*, dan wel het resultaat van *verstand* en *genie*. Zelden heeft men deze slechts schijnbare en tijdelijke resultaten anders verkregen dan door het bloed van millioenen menschen. Men denke aan de éénheid van Duitschland: het z.g.n. beschaving brengen van koloniseerende mogendheden enz. enz.

—

Een volk waar ontwikkeling van gevoel en verstand den boventoon voert, kan gevoegelijk bestuurders of regeerders missen, heeft er geen behoefte aan. Een volk waar schur-

kerij en misdaad, schering en inslag zijn zou..... eerbied dan voor een *regeering* van zulk 'n volk!

—

Geen minister van finantiën, geen man aan het hoofd staande van het geldelijk beheer van de één of andere onderneming, is in staat om naar behooren zijn functie uit te kunnen oefenen zonder over de daarvoor noodig zijnde middelen te beschikken. Waarom eischt men dit dan wel van de *vrouw* uit de *volksklasse?* die vaak van het karige soms in het geheel *geen inkomen* betrekkende, als een eerlijk, braaf, deugdzaam wezen aan al hare verplichtingen *moet* voldoen. tegenover de maatschappij?!! En toch is *zij* slechts een *vrouw* de *minderwaardige* van den man — zoo zegt men immers? En toch is *zij* slechts uit het *volk*, het *plebs*. Zij is dus en als *mensch* — en als *maatschappelijk* wezen de slechts weg gekomenen, zooals Nietzsch zegt. En toch!? Wat al vooroordeelen die zoo ras verdwijnen als men de zaak beziet zooals zij is! En wat weet die arme, die minderwaardige dan nog een gevoel, een grootheid van waarlijke menschenmin te openbaren! Mannen, wat zoudt gij *zijn zonder* de *vrouw*, die uw moeder was, uw zuster, uw echtgenoote: en de moeder uwer kinderen, de moeder van den toekomstmensch is? *Zij* is degene die nog poëzie, nog liefde in het leven weet te brengen. *Zij* is het, die, hoe *vertrapt* en hoe *verguisd*, en dit *bewust* is, toch nog haar levendmakende en levengevende liefde het menschdom mededeelt. Een treffend staaltje hiervan is het volgende.

Mungo Park, de Afrika-reiziger, lag hongerig, moe en afgemat onder een boom in Afrika's wildernissen neder. Daar werd hij gevonden door een negerin die hem met behulp harer zuster liefderijk verpleegde. Na dat gedaan te hebben, zongen zij het volgende lied:

»De winden woedden en de regenstroomen vielen nêer,
Moede en hongerig zat de arme blanke onder onzen boom.
Hij had geen *moeder* om hem melk te brengen
Geen *vrouw* om zijn koren te malen. (Refrein in koor.)
Heb deernis met den blanke die geen teedre *moeder* heeft.

Dit staaltje zegt meer dan boeken vol geleerdheid. Want: hoe hoog verheven wij ons, *heeren der Schepping*, wanen en op de vrouw, de moeder en voedster van het menschdom ook *neerzien* van uit de hoogte, *zij*, *die vrouw*, denkt er

anders over en meent dat de *grootste* man de zorg van het *vrouwelijk* wezen *niet* ontberen kan. Wie de vrouw verlaagt, verlaagt zich zelven — zijn moeder — de moeder zijner kinderen.

—

Wij, normale menschen, worden allen geboren van nature gelijk zijnde van beweging en vorm, aanleg of andere hoedanigheden. Wel is er verschil tusschen de menschen onderling, zoo wat geestelijken als wat lichamelijken aard betreft, doch dit kan men verklaren, door overerving — atavisme — en andere natuurwetten waaraan wij allen als deeltjes van het groote geheel onderworpen zijn. Waarbij nog komt de groote invloed welke de uiterlijke omstandigheden waaronder wij ons bevinden, alsook de opvoeding v.n. in onze jeugd, op ons uitoefenen. Is de mensch dus van nature gelijk, doch munt toch een zeker individu uit boven andere menschen door geestelijk of lichamelijk overwicht of andere eigenschappen, dan ontstaat daardoor veelal een soort van ongelijkheid daar zoo'n individu invloed uitoefenen zal, soms zelfs onbewust. Treedt de mensch op met bewustheid van zijn *invloed*, welken hij kan doen gelden, dan ontstaat daardoor het gezag, en zal hij de *gezagshebber* zijn zoolang, totdat anderen hem op zijde of voorbijstreven zullen. De individu oefent dus gezag uit wegens zijn geestelijk of lichamelijk overwicht totdat een ander hem daarin overtreft — doch het gezag zelf is daardoor nog niet verdwenen.

Het is een schromelijke dwaling van velen, den geest, volgens spir., de individu volgens de Theosophen, *onafhankelijk bestaande* te denken, gescheiden van de stof, het lichaam. Nadat zulke lieden de metafisica evenals vele dogma's over God enz. de deur hebben uitgeworpen, halen zij ze weer door het venster binnen. Immers het *denkende deel* van ons zijn, wat wij geest noemen, heeft de werktuigen om te kunnen denken noodig, om de werking *denken* te verrichten. Deze zijn niets anders dan onze denkorganen, de hersenen, welke door bloed enz. een zuiver mechanisch en chemisch proces voeren, wanneer wij de werking *denken* verrichten. Het denken is dus niets anders dan een werking, die ontstaat door een zekere beweging der stof, uitzetten en spannen.

Dat deze werking zeer fijn kan wezen, niemand zal dit willen ontkennen.

—

Het is onzin om op natuurlijke gronden het *boven*natuurlijke te willen verklaren. Wat toch is beneden-natuurkunde dat er evengoed dan zou moeten zijn als het bovennatuurlijke, aldus ongeveer Multatuli. Er is noch iets *boven*, noch iets beneden het natuurlijke. Al wat is, is natuurlijk. Natuur is één, is een één in zijn verschillende vormen.

—

Ik lees in Dr. v Vlotens B. de Spinoza blz. 40 : VI 't volgende, wat wel de aandacht waard is, naar ik vermeen :

«Vandaar die jammerlijke halfheid, waaraan wij verre de meesten zien mank gaan, en waarom er onder zoovelen, die zich *denkers* wagen te noemen, zoo weinig *ware* denkers, ware *doordenkers* te vinden zijn. Dit ziet op kloekheid van hart, rechtschapenheid van gemoed. Er wordt meer nog dan vaardigheid van hoofd, scherpzinnigheid van geest vereischt om een waarachtig wijsgeer in den volledigsten zin van het woord te vormen. Zijn *zedelijke* nog meer dan zijn *verstandige* aanleg en ontwikkeling moet dat teweeg brengen.» Aldus v. Vloten over Spinoza.

Hoe komt het, dat v. Vloten Multatuli zoo vreeselijk heeft veroordeeld, daar deze toch ook genoegzaam bewezen heeft, kloekheid van hart — Lebak — rechtschapenheid van gemoed — *anders* dienen dan te Lebak kan ik niet — vaardigheid van hoofd en scherpzinnigheid van geest — zijne werken — te bezitten ? Is 't, omdat men gemakkelijk een grooten doode uitspelen kan die ons *niet* kan schaden in een of ander, dan een nog levend groote denker ons wel zou vermogen te doen. Denk aan Vrije Studie van M. tegenover v. Vl. en v. Vloten's boekje : Onkruid onder de Tarwe.

Zonder iets te kort te doen aan de verdienste van v. Vloten's, werk, vermeen ik het recht te hebben v. Vl. te verdenken, gedreven te zijn door persoonlijke redenen en antipathie tegenover M., waardoor hij een zoo ongunstig oordeel over M. geveld heeft, al had M. dan ook groote fouten.

Niet enkel stof, niet enkel geest vormt den mensch, doch èn stof èn geest in harmonie.

—

Niet in enkel zinnelijk genot, niet in en enkel geestelijk genot, maar in de ontwikkeling *van* en in het *samen doen* gaan van die beide ligt het zuiver genieten, en eerst dit maakt ons gelukkig.

Het verachten van de stof- of van den geest, kan niet anders dan schade aan ons zelven veroorzaken, Stof zonder geest of kracht is niet, bestaat niet, kracht zonder stoffelijke oorzaken is 'n onding.

—

Eenmaal komt de tijd dat stoffelijk zoowel als geestelijk genot niet meer uitsluitend het monopolie van enkelen wezen zal — maar dat ieder die zich ontwikkelen wil — dat is dus voldoen aan begeerten op verschillend gebied, dit zal kunnen doen, omdat de middelen ter bereiking en ter verwezenlijking hiervan, nu nog 'n schoon ideaal in ons, onder aller bereik wezen zal. Want genot is alleen aan te merken als de voldoening van ontwikkeling op welk gebied dan ook. En in datgene waarin wij genot vinden, is de juiste maatstaf gelegen van het peil onzer begeerten ter ontwikkeling.

—

In de opera zijn de poëzie, muziek de beeldende kunsten enz. vereenigd. Zoo is de *wijsbegeerte*, het resultaat van *denken* en *waarnemen;* dat door een langdurige oefening een grooten trap van volmaking heeft verkregen.

—

De zon gaat op en wij werken.
De zon gaat onder, en wij rusten.
Wij graven een put, en kunnen drinken.
Wij beploegen een veld, en kunnen eten.
Wat gaat ons des Keizers Majesteit aan?!
Aldus een oud Chineesch landbouwersgedicht. Ik meen uit een van Davis werken.

—

Onlangs gaf ik iemand een blaadje ter lezing. In plaats van dit te doen vouwde hij het op en stak het in zijn zak. Op mijn vraag: waarom lees je dit nu niet, daar geef ik het je toch voor", zei hij. Ja, zie je mijn oogen, zijn zoo bijzonder goed niet meer als vroeger, zoodat ik om te lezen een bril noodig heb. Kom ik nu van avond thuis, dan heb k mijn *bril* en dan *kan* ik het lezen.

Als ieder lezen *kon*, al was het dan ook door *'n bril* — beter is 't *zonder* — toch zou er al veel gewonnen zijn.

—

Op zekeren keer sprak ik eens met een kennis over het vroeger verschenen werk van Bellamy — het jaar 2000.

O, wat 'n gelukkige tijd, als ieder mensch hebben zal, wat hij als mensch hebben moet. Wanneer kommer en ellende niet meer zullen zijn; wanneer ieder arbeiden zal, maar dan ook recht heeft op de voortbrengselen van dien arbeid; wanneer men niet meer rooft en moordt om wat bezit; wanneer men verlost zal zijn van al die huichelarij, vleierij, kruiperij en meer van die ij-eren, die niet deugen; wanneer er geen plaats meer in de samenleving zal zijn voor advokaten, mrs. in de rechten, capituleerende generaals en millionnairs, voor dominé's en professoren in de godgeleerdheid, voor leeraars in zulke hooge bovennatuurlijke zaken, dat zij voor het gewone menschenverstand niet te bereiken zijn.

O! dan zal het leven eerst recht het leven en de moeite waard zijn om te leven. Geen haat, nijd, ellende, geen roof, moord, vrees en onkunde. Brood, vrijheid, ontwikkeling voor ieder; wanneer dat alles is zooals het moet zijn, dat de mensch in waarheid *mensch* kan zijn. Dat bonnenstelsel?!!

Mijn kennis ging heen. En daar mijn vrouw bij het gesprek tegenwoordig was geweest, vervolgde ik het gesprek met haar. O! zei ik, in zoo'n samenleving te leven, dat moet heerlijk zijn; hè, als ik me voorstel . . . .

«Ik weet waarachtig niet hoe ik morgen den dag door moet komen,» viel deze mij in de rede: «Ik moet nog brood en koffie hebben en dan nog garen voor 't jurkje van . . . . Ik begrijp niet, dat je hoofd er nog naar staan kan . . .

Duivelsch boek, dat mij zoover de werkelijkheid had doen vergeten, om mij toen des te dieper de ellende waarin ik mij bevond, te doen gevoelen. *Duivelsch* is zooiets, nietwaar?

—

Overal waar men een boei verbroken heeft, is men een schrede tot de vrijheid genaderd. Toch zal men *overal* en met *alles* u beletten *vrij* te zijn, waarbij nog komt dat men dikwerf nog zichzelven boeien smeedt.

—

Het is moeilijker zichzelven te bevrijden uit *zelf* gesmede

boeien, dan wel de ketenen te verbreken, waarmee *anderen* ons gebonden willen houden.

—

Hij die zichzelf bevrijd heeft, kan eerst recht de vrijheid aanschouwen, en de belemmeringen overwinnen, die ons verhinderden vrij te zijn.

—

Een jongentje viel in het water, en toen het mij na veel moeite gelukt was met den kleine op den kant te komen, toen — toen verscheen er een politie-agent — die boekje en potlood uit zijn zak haalde, zich in postuur zette en met 'n zeer gewichtig air den kleinen, verschrikten, huilenden druipnatten, bevenden, rillenden, kouden driejarigen kleuter vroeg naar naam- en woonplaats. Op het onzinnige van zijn gedrag door mij gewezen, zei de waardige man dat ik me daar niet mee te bemoeien had, maar dat het zijn *plicht* was en dat zijn *verordening* luidde zulks te doen. 't Was zijn voorschrift, waaraan hij zich hield. Het kind was niet in staat te antwoorden, zoodat plicht, verordening en voorschrift hem niets baatten in dit geval.

—

Twee personen moesten naar zekere plaats. Na een zeker eind met elkander gewandeld te hebben en lief en leed met elkaar gedeeld te hebben, ontstond er twist tusschen hén over den te volgen weg. Ieder hield stokstijf vol, dat hij den waren had welken men moest volgen. De twist werd erger en erger totdat ten laatste zij elkâar te lijf gingen en zij elkander doodden. Natuurlijk kwam geen van beiden ter bestemder plaatse — en nog zijn de volgelingen van die beiden aan het twisten over den waren te volgen weg.

Indien ieder van hen nu eens den weg bewandeld had, welken hij voor den waren hield en eerlijk zijn ondervinding op dien weg opgedaan meêdeelde (waar ze uitkwamen en hun doel bereikten, dat zullen de feiten zelve wel uitwijzen,) zouden zij dan in alle geval niet beter en wijzer gedaan hebben dan niet op weg te gaan, doch over den te volgen weg blijven twisten? Ik meen van ja. Kom, denk wat meer en scheld wat minder, gij die u op weg begeven wilt naar een betere toekomst, over den weg die

daar heen leidt. Dit kan nooit anders dan ons allen ten goede komen.

—

Wat bazelt gij toch over vrijheid — gij zijt in onze maatschappij zoo vrij als 'n vischje in 't water. Gij kunt gaan zooals en waar gij wilt. Dit is zoo, doch men vergeet er bij te voegen, dat de arme waterbewoner gewoonlijk zijn neusje stoot tegen de wanden van het glas waarin men hem in *vrijheid* rond laat zwemmen gelijk 'n vogel fladdert in zijn kooi. En dit noemt men *vrijheid.* Of stoot men niet telkens zijn neus, als men zich *vrij* bewegen wil, tegen de wanden van glas, ijzer of zilver welke onze z.g.n. maatschappij om ons getrokken heeft, en die ons in onze bewegingen belemmeren — die ons beletten vrij te zijn. Wat beteekent al Vrijheid als men de middelen mist om vrij te zijn en niet beschikken kan over wat noodig is die vrijheid te handhaven tegen alles en allen?

—

Voor 'n waan heeft het menschdom tot dusverre gestreden: dat het nu dan eens strijde voor een wezenlijk iets, een iets dat allen brood en vrijheid beide waarborgen zal, waar ieders recht op leven en de vrije beschikking wat daarvoor benoodigd is zal kunnen verzekerd zijn.

—

Een waan. . De mensch streed voor het recht en de Majesteit van den Alleenheerscher — en voor die der Democratie; voor God, Geloof en Vaderland. — Voor Wetenschap en Dogma — voor ideaal en werkelijkheid, was opgaande in 't één, verzonk in 't ander — streed voor de vrouw als engel, vertrad haar als slavin. De mensch doodde om en voor goud, uit eerzucht, wellust of onthouding der geslachten. Ver-trad in naam van dit of dat het leven en geluk van duizenden wier geluk men beoogde, zooals men zei. En na dat alles, na zooveel eeuwen strijd — na zooveel bloed en tranen, na eeuwen langer onderdrukking en knechtschap, nu kunnen wij den resultaten van dat alles ondervindende uitroepen — 't was niets dan waan — waan — waan.

Alleen de volkomen vrijheid van den individu, gewaarborgd door 'n zoo hoog mogelijke opvoering van zijn hoofd

en hart, alleen daarin is de meeste zekerheid gelegen — van wêer niet voor 'n waan te strijden.

—

Wat nietig klein is toch de Zon, vergeleken bij het Al, bij het oneindige Al. Wat nietig klein is toch de Aarde, weer vergeleken bij die Zon. Wat nietig klein is toch de hoogste berg, weer vergeleken bij die in vergelijking daarvan weer reusachtige aarde. Plaats 'n mensch nu boven op den top van den hoogsten berg en zeg me dan de verhouding van hem tot de onmetelijkheid van het Al — — En toch! *hij* waant zich de meester. Hij waant dat dat Al er is voor *hem*!

—

Neem nu een atoom, vergelijkt die bij 'n molecule en deze bij 'n zandkorrel — en deze bij 'n mug, een mier, een bij. Wat is de mensch 'n reus weer in vergelijking tot 'n atoom of bij. Zeg mij hoeveel maal een atoom begrepen is in de verhouding tot den mensch, zeg mij hoeveel mieren er noodig zijn om tot de grootte van een mensch te geraken. En toch — — wat is hij nietig met al zijn grootte, met al zijn verstand en genie. Ga tot de mieren, gij mensch, bezie haar werken, haar instellingen met hun gewaarborgd recht op 't leven vooral en — doe uw voordeel, dat is; wees mensch.

In vergelijking van het onmetelijke zijt gij 'n stofje.

In vergelijking van de mier zijt gij 'n reus.

In vergelijking van uw natuurgenooten, wees — mensch.

Ellen Keij, De weinigen en de velen, gebonden .	- 2.90
id. De Eeuw van het Kind, gebonden .	- 2.90
De wereld zonder God	- 0.75
De nieuwe of toekomstige geneeswijze, 2 deelen gebonden, van Dr. Platen, zamen	- 16.00
Idem van Dr. Luchtmans	- 0.60
Idem van Dr. Allingson	- 0.60
Idem van Louis Kuhne	- 3.50
Waarom zijn wij ziek, en hoe kunnen wij gezond worden	- 0.10
Dr. Sagittorius, Is diefstal eigendom?	- 0.10
De Staat en zijn rol in de geschiedenis	- 0.20
Anarchisme en Algemeene Werkstakingen	- 0.10
Libertair onderwijs	- 0.10
De Roofmachine	- 0.10
Gezag	- 0.01
Productief loonwerk is de bron van gezag en bezit	- 0.01
Loonwerk en zijne gevolgen	- 0.05
Helpt u zelven	- 0.01
Waarom anti-militarist	- 0.01
Christendom	- 0.01
Sprookjes	- 0.10
Gedachten	- 0.10
Tooneelstuk	- 0.10
Brieven over gezondheid	- 0.10